

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Šikana

Jak minimalizovat šikanu?

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová Ph.D.

Autor práce: Věra Hřebečková

Studijní obor: Pedagogika volného času (kombinovaná)

Ročník: 3.

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledcích obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz. provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

(vlastnoruční podpis ve všech kopiích)

„Děkuji PhDr. Zuzaně Svobodové Ph.D. za vedení a odbornou pomoc při vypracování bakalářské práce“.

Obsah:

Úvod	7
1 - Agrese, agresivita 12	
1.1 Proč jsou děti agresivní?	13
1.2 Masmédia jako potencionální „viník“ vzniku agresivity?	15
1.3 Předsudek	16
1.4 Rekapitulace	16
2 - Šikana	18
2.1 Historie šikany	18
2.2 Co si představit pod pojmem šikana?	19
2.3 Tři praktické pohledy na šikanování	22
2.4 Pět stupňů šikany Michala Koláře	24
2.5 Druhy a formy šikany	27
2.6 Kyberšikana a prevence	28
2.7 Jak se pozná oběť šikany?	30
2.8 Co prožívají oběti a jaká zdravotní rizika jim hrozí?	31
2.9 Jak se pozná agresor (tyran)?	32
2.10 Přihlížející skupina	34
2.11 Rekapitulace	34
3 - Rodina	35
3.1 Jak může rodina minimalizovat šikanu a co ji naopak způsobuje?	35
3.2 Jak rodiče poznají, že se něco děje?	38
3.3 Jak si promluvit s dítětem o šikaně v rodinném prostředí?	39

3.4 Může se stát dítě vlivem rodiny agresorem nebo obětí?	40
3.5 Rekapitulace	42
4 - Škola	
4.1 Jak minimalizovat šikanu v prostředí školy?	43
4.2 Osobnost pedagoga a jeho autorita	49
4.3 Nevhodné chování pedagoga jako počátek vzniku šikany?	50
4.4 Co by mělo pedagoga varovat?	51
4.5 Mohou tresty vyvolávat šikanu?	51
4.6 Prevence šikany formou volnočasových aktivit	53
4.7 Jak správně řešit šikanu ve škole?	54
4.8 Rekapitulace	56
5 - Kde hledat odbornou pomoc?	57
5.1 Právo a šikana	57
5.2 Zákony	57
5.3 Odborná centra, která pomáhají se šikanou	59
5.4 Bezkontaktní poradny	59
5.5 Školská zařízení, která se zabývají prevencí šikany	60
5.6 Rekapitulace	61
Závěr	62
Použitá literatura a zdroje:	68
Abstrakt	71
Abstract	72

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma šikana, neboť se v posledních letech na našich školách objevilo jako velký problém a stalo se předmětem výzkumů.

Primárním cílem mé práce bude zjistit, zda je možné minimalizovat šikanu a jakým způsobem. Vycházím z vlastní hypotézy, v níž předpokládám, že včasná a správná prevence je skutečně schopná šikanu minimalizovat. Dalšími sekundárními cíli je hledat příčiny vzniku šikany. Nalézat vhodné metody, které minimalizují šikanu a zároveň na některé nevhodné metody upozorňovat. Práce je strukturovaná do pěti kapitol, ve kterých se hodlám zabývat školní mládeží. Jednotlivé kapitoly postupně charakterizují problematiku, nalézají metody a postupují k naplnění primárního cíle.

První kapitola hledá prvotní příčiny násilí a vysvětluje rozdíl mezi agresí a agresivitou. Zvažuje možné „viníky“ (televize, počítač, vlivy prostředí), které agresivitu v dětech vyvolávají.

Druhá kapitola definuje pojem šikana. Uvádí odbornou strukturu šikany a neopomíjí uvést i stručnou historii této problematiky. Zároveň se zamýšlí nad všemi aktéry násilí a snaží se pochopit jejich osobnost a zjistit příčiny, které je staví do role agresora, oběti nebo přihlížející skupiny. Upozorňuje na typologie agresorů a obětí.

Třetí kapitola navrhuje jak minimalizovat šikanu v rodině, poukazuje na vhodné i nevhodné výchovné styly ze strany rodiny.

Čtvrtá kapitola uvádí metody a prostředky prevence, které směřují k pozitivnímu prostředí ve škole. Charakterizuje osobnost pedagoga, popisuje jeho kompetence a postoje vůči žákům.

Pátá kapitola nabízí pomoc odborníků a odborných středisek, které se specializují na problematiku šikany. Všechny uvedené kapitoly jsou zakončeny stručným shrnutím. Současně hodlám porovnávat názory odborníků a pokusím se vytvořit si vlastní subjektivní názor, klást si otázky a v odpovědích hledat další možná řešení.

Šikana je závažným tématem, jenž naštěstí nezůstává bez povšimnutí. Problém šikany před listopadem 1989 byl tabu a přiznat, že se vyskytoval v socialistické armádě bylo

nemyslitelné.¹ V současné době je nutné konstatovat, že to není jen problém vojenských zařízení, jak svými názory potvrzují i odborníci (Říčan, Vágnerová, Kolář a jiní), zabývající se problematikou šikany ve školách. Na tento stav také průběžně upozorňuje Bendl, který charakterizuje situaci ve školách slovy: „*Násilí ve školách je dnes globálním problémem*“.² Slova Stanislava Bendla potvrzuje výzkumný projekt Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Institutu dětí a mládeže zaměřený na sociální klima v prostředí základních škol ČR a na prevenci šikany. Sběr dat se konal v průběhu září 2001 na území celé ČR. Výzkum byl realizován na 66 školách a oslovil více než 6000 žáků. Výsledky výzkumu zjistily, že na druhém stupni základních škol je šikanováno 41% žáků.³

Helmut Erb má podobný názor: „*Spirála násilí dosáhla dnes zejména ve školách takových rozměrů, že se mu jednotlivý žák ani nemůže vyhnout. Hlavně na vyšších stupních škol se vytvářejí party, pro které je samozřejmě provozovat více či méně nesmyslné, brutální zkoušky odvahy. Ani zbraně už nejsou ve školách výjimkou, kopance, boxerské údery a rvačky patří k životu mnoha žáků stejně jako vybírání výpalného za ochranu.*“⁴

Erb má pravdu, když říká, že v dnešní době není ani výjimkou žák, který si do školy přinese zbraň, protože jak jsem zjistila, v amerických školách roku 1993 byl proveden výzkum,⁵ který přinesl tyto šokující výsledky. Cituji z knihy *Život s deprivanty I.* „*V šesté třídě nosí do školy zbraň 24% žáků, v deváté třídě 48% žáků.*“⁶

Kateřina Vágnerová se v knize *Minimalizace šikany* zamýšlí nad alarmujícími výsledky výzkumů šikany, a tím doplňuje tvrzení obou jmenovaných kolegů, neboť dle jejich údajů je obětí šikany až 40% žáků školního věku a 44% dětí bylo jejími svědky.⁷

Šikana je bohužel všudypřítomná, jak potvrzují výše jmenovaní odborníci. Některé jedince, kteří šikanu prožili může ovlivnit na celý život. Bohužel někteří pedagogové a žáci ještě dnes nahlíží na tuto odvrácenou stránku našich škol jako na běžnou součást života ve

---

1 ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 25.

2 BENDL, S. *Prevence s řešení šikany ve škole*, s.14.

3 Srov. tamtéž, s.14-15.

4 ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*, s. 16.

5 Srov. KOUKOLÍK, F. DRTILOVÁ, J. *Život s deprivanty I*, s.183.

6 *Tamtéž*, s.183.

7 Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 9.

školních zařízeních. V praxi se tento stav nazývá „habitualizace šikany“.⁸

Proto shledávám nutnost zjistit, jakými vhodnými prostředky a metodami minimalizovat šikanu, neboť se domnívám, že včasná a správná prevence je jediný efektivní způsob, jak tento destruktivní fenomén minimalizovat. Důležité je zachycení náznaků, jejich analýza a následné vytvoření jednotlivých kroků jež povedou k eliminaci a zabrání eskalaci tohoto problému.

Jak jsem se již zmínila, dalšími cíli mé práce je nalezení vhodných metod, kterými lze minimalizovat toto patologické chování, a zjistit, zda naopak paradoxně špatně zvolené postupy při vyšetřování, ho ještě nezesilují. Především jsem se soustředila na postoje pedagoga, které působí důvěryhodně a budou pozitivně vnímány. Mám na mysli schopnost pedagoga navázat kontakt s dětmi, které se cítí být ohroženy, neboť mají obavy z dalších útoků ze strany agresora. Od momentu, kdy se staly oběťmi šikany se chovají velmi nesměle, jsou vystrašené, plné nedůvěry, protože stojí před problémem, který nejsou schopny samy řešit.

Dále se budu snažit analyzovat „podhoubí“, v němž se dají vysledovat zárodky, jež se rozvinou do agresivního chování. Dnešní společnost a přirozeně i děti školou povinné jsou nadměrně ovlivňovány stresujícími faktory. Dlouhotrvající napětí se často po vnitřním tlaku provalí výbuchem zlosti, jejímž vyvrcholením je právě agresivita. Jak se od sebe liší agrese a agresivita? Jaké impulzy dávají podnět k jejímu vzniku? Za pomoci odborné literatury budu hledat odpovědi k této problematice.

Hodlám se zamýšlet nad významem slova šikana. Kde se zrodilo a jak se v průběhu let jeho význam naplňoval. Budu popisovat druhy a formy šikany. Hledat různé typologie agresorů a obětí včetně faktorů, které je ovlivňují, aby se v budoucnu stali agresory či oběťmi. Mohou být spouštěčem šikany rychlé změny životního stylu nebo rozdíly v sociálním statusu rodiny? Domnívám se, že některé děti si ve školách vybírají kamarády a oběti právě podle sociálního zařazení rodiny či jejich handicapu. Spouštěčem šikany mezi vrstevníky na základních školách může být také nahromaděná agresivita, která má své kořeny v jeho rodinném prostředí.⁹

---

⁸ Srov. BENDL, S. *Prevence s řešením šikany ve škole*, s. 183.

⁹ Srov. TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. s. 33-36.

Děti jsou v některých rodinách vnímány až na posledním místě, rodiče své děti nechávají růst bez vnějších zásahů. Nikdo se jim dostatečně nevěnuje, neřídí aspoň jemně náplň jejich zábavy, omezeně se v rodinách komunikuje.¹⁰ Velmi malá koheze vztahů mezi rodinnými příslušníky nebo nedostatečná citová saturace může u dětí zapříčinit i agresivní projevy v jejich chování.¹¹ Některé děti si tlak, kterému jsou dlouhodobě vystavovány, mohou kompenzovat násilím na svých vrstevnících v prostředí školy. Agresivita vedená vůči vrstevníkům, může mít své prvopočátky vzdoru aktivovány z neúspěchu ve škole nebo z neschopnosti sebeovládání. Následně projevená agrese pak slouží jako prostředek k uvolnění nahromaděné frustrace. Tyto problémy se mohou vyskytovat v různých sociometrických skupinách. Jedná se ze strany agresora o projev nezralého stavu či o záměrné a přesně mířené chování? I tato problematika se stane předmětem ke zjišťování. Odpovědi se budu snažit nalézt za pomoci odborné literatury, různých typologií osobnosti agresora a obětí, které hodlám porovnat.

Děti a škola jsou dvě neměnné, průběžně existující veličiny. Někteří žáci mají školu rádi a těší se do ní. Existují přirozeně i výjimky, které by školu nejraději „zrušily“ a měly nepřetržitě celý rok prázdniny. Proč? Nechtějí se učit? Ale ano, chtějí se učit. Tím problémem je strach z agresora, který na dítě denně útočí ve škole nebo mimo školu. Může učitel na svých žácích poznat, že je někdo šikanuje? Má škola prostředky, jejichž pomocí dokáže minimalizovat šikanu? Odpovědi na tyto otázky budu hledat a porovnávat ve čtvrté kapitole, kde zároveň charakterizují osobnost pedagoga, uvádím jeho správné i chybné výchovné metody.

Šikana patří mezi nejčastější patologické jevy našich škol. V současnosti má s tímto fenoménem problémy již každá škola. Pokud by snad nějaký ředitel či ředitelka školy tvrdili opak, nejspíš to nebude pravda, a nebo ještě nejsou informováni. Šikana se vyskytuje na všech stupních škol, hlavně pak u vyšších ročníků. Tento jev nemusí být jen záležitostí školy (bullying), armády, ale i školek a partnerských vztahů. K šikanování může docházet na pracovišti (mobbing) nebo mezi seniory v domovech důchodců. Velkým omylem by bylo, myslet si, že šikana je jen záležitostí mládeže.

---

10 Srov. RHEINWALDOVÁ, E. *Rodičovství není pro každého*, s. 15.

11 Srov. ŘÍČAN, P. KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. *Dětská klinická psychologie*, s.247

Nelze říci, že by v minulých letech žádná agresivita mezi dětmi nebyla zaznamenána. Děti se ve školách vždy pošťuchovaly. To potvrzuje i Helmut H. Erb, který se domnívá, že násilí není problémem dnešní doby, ale že tu bylo mnohem dříve.¹² Podle jeho slov nelze odsuzovat jen dnešní mládež, jak nevhodně se chová, ale jistě bude i na místě podívat se do historie lidstva, kde zjistíme, že pronásledování, loupení a války byly na denním pořádku.

Proti násilí je třeba neustále něco podnikat. Zavíráním očí před šikanou, budeme jen přispívat k jejímu dalšímu šíření, které takto nikdy neskončí a bude se dál rozvíjet ve své šíři a hloubce. Oběti šikan budou dál trpět, jejich strach se bude ještě více stupňovat, pokud nepřijde včasná pomoc.

Při nedodržení vhodné psychologické intervence, osvědčených pravidel a správné diagnostiky, by mohlo dojít k nekontrolovanému vyhrocení situace, která by mohla mít fatální dopad na psychické i fyzické zdraví dítěte. V extrémním případě může zapříčinit i smrt šikanovaného dítěte. Největší šancí je tedy prevence, nikoli postoj nevšímavosti vůči okolnímu světu.

Jako další možnou prevenci šikany vidím v bezkontaktním poradenství, prostřednictvím telefonních linek, které se touto problematikou zabývají nebo v návštěvě odborných středisek, kde pracují proškolení odborníci. Tyto navrhované postupy a kontakty na uvedená centra podrobněji popisují v páté kapitole včetně zákonů, které řeší porušení norem společnosti. Na konci všech kapitol uvádím stručnou rekapitulaci napsaného textu.

---

12 Srov. ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*, s.17

1 - Agrese a agresivita

Než začnu objasňovat, co je míněno termínem šikana a následně se budu snažit prostřednictvím odborné literatury toto doložit, musím vysvětlit rozdíl mezi agresivitou a agresí.

Agresivitu a agresi při posuzování chování je nezbytné rozlišovat, neboť představují zcela odlišné významy.¹³ Zatímco agresivitou se rozumí vlastnosti osobnosti, agrese znamená projev chování jedince, jenž útočí nebo zaútočil.¹⁴ Záměna projevů může mít negativní socializační důsledky. Dítě, které například reagovalo situačně, bude rovnou přijímáno učitelem jako agresivní osobnost, („*Dostavte se prosím do školy, Váš syn je agresivní...*“)¹⁵ může být vmanipulováno do role, kterou nakonec přijme. Z toho patrně plyne, že by paní učitelka měla vážit slova, vždy dobře rozmyslet, co sděluje rodičům dotčeného dítěte, aby se výsledek sdělení nestal kontraproduktivním.

Lorenc chápe agresi jako: „*Základní a nevyhnutelný instinkt*“.¹⁶ Agrese přichází z našeho nitra a je jen na nás, jak se s ní dokážeme vyrovnat a ovládnout její projevy. Jaká je první pomoc proti „vnitřní zlosti“? Vhodnou metodou se jeví zájmová činnost, při které se dítě věnuje sportu, lepení modelů, poslechu hudby. Dalšími způsoby pro minimalizaci agresivity by mohlo být boxování do polštáře, procházka do přírody, omytí se studenou vodou nebo si vše, co mě trápí napsat na papír. Důležité je ovládnout agresivitu hned v jejím počátku, uvědomovat si její následky a zvládat reakce.¹⁷ Tyto výše popsané techniky mohou pomoci s prvními projevy šikany, ale jako při každé činnosti, i jejich zvládnání je třeba neustále trénovat.

Z hlediska odborného pohledu jsem pro srovnání a posouzení vybrala příklady definic, které se týkají agrese.

V Psychologickém slovníku se dočteme, že agrese je: „*Nepřátelství, útočnost či*

---

13 Srov. JANATA, J. *Agrese, tolerance a intolerance*, s. 19.

14 Srov. ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. s. 214.

15 ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. s. 214.

16 HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie* s. 122.

17 Srov. MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. s. 92.

výbojnost v jednání vůči určitému objektu“.¹⁸ Vágnerová se domnívá, že: „Agrese je vnímána jako něco negativního a je zcela zřejmé, že může vést až k šikaně“.¹⁹

Pro zajímavost zde cituji názor, kterým L. Berkowitz apeluje, aby agresí nebylo nazýváno vše, neboť se domnívá, že: „Existují případy, kdy agresivní chování není způsobeno frustrací. Příkladem je boxer nebo vyhazovač, který je za to placen“.²⁰

Michal Kolář hledá v agresi odlišnosti. Formy jejího projevu ve škole rozdělil do dvou částí, které nazývá slovní a fyzická agrese.²¹

Z uvedených charakteristik vyplývá, že při posuzování agrese musíme brát ohled na její zrod, příčinu a důvod, abychom při zjišťování šikany nebyli uvedeni v omyl. Každý pedagog i rodič, by podle mého názoru měl nejdříve hledat odpověď na otázku - proč jsou děti agresivní a zároveň zhodnotit vlivy společnosti, které na děti působí, včetně svého vlastního výchovného působení. Jak reagují na projevy dětí a jak ony reagují na mé postoje. Jsem dostatečně důsledná, motivuji děti dostatečně? Jsem i já v dostatečné psychické pohodě? Jaké má žák domácí zázemí? S jakými kamarády se stýká?

1.1. Proč jsou děti agresivní?

Pro toto vysvětlení jsem zvolila úryvek z knihy Život s deprivanty I., poněvadž zde nalézám odborná sdělení, jež vnímám shodně, jako příběh, který jsem nedávno vyslechla od své kamarádky. Ve svém vyprávění vyjádřila zděšení, jak si děti ve škole ubližují a dokonce není výjimkou ani nevhodné slůvko na adresu paní učitelky.

Koukolík a Drtilová se domnívají, že: „Příčiny poruchy chování v dětství jsou jak genetické, tak vlivy prostředí, obě skupiny příčin se často kombinují. Jednou ze závažných, odstranitelných příčin antisociálního násilného chování je kouření matek v těhotenství v případě, že čekají chlapce. Pravděpodobnost, že se chlapci budou chovat antisociálně je možné předpovědět již z jejich chování ve školce.“²²

---

18 HARTL, P. *Psychologický slovník*. s. 7-8.

19 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 64.

20 HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*, s. 118.

21 Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 32-33.

22 KOUKOLÍK, F. DRTILOVÁ, J. *Život s deprivanty I, Zlo na každý den*, s. 183.

Pro ještě lepší vysvětlení, proč jsou děti agresivní, bych v této části uvedla některé příklady z výzkumů, 23při nichž bylo zjištěno, že děti agresivní chování napodobují.

Americký psycholog A. Bandura zjistil²⁴, že frustrovaní jedinci sledují agresivní filmy, přičemž v nich tyto filmy opět zvyšují pravděpodobnost, že jejich chování bude v budoucnu agresivní. V roce 1976 Bandura publikoval názor, že agrese je naučené chování, protože určitá část společnosti zjistila, že být agresivní se vyplácí. Bandura a Walters v roce 1973 provedli pokus na dětech v mateřské školce. Promítli dětem film v němž si herci hrají s panenkami a jejich chování je buďto příjemné, pozitivní a nebo zřetelně negativní až agresivní. Herec v této ukázce bije panenku „Bobo“ a ještě je za své chování odměněn. Děti, které sledovaly tento film a později si hrály, chovaly se k panence také agresivně.

Leifer, Gordon a Granes zase v roce 1974 zjistili a publikovali, pokud děti v televizi viděly problémy řešené konstruktivně a nikoli násilím. Hladina jejich předpokládané agresivity byla nižší.

Thomas v roce 1977 pozoroval, že když děti v běžném životě sledují násilí dlouhodobě, postupně reagují na další násilí lhostejně. Úroveň jejich fyziologického vzrušení klesá. R. D. Parke s kolektivem badatelů byl přesvědčen, že televize divákům předkládá model k napodobování činů, které by lidé běžně nespáchali, přičemž je mnohokrát dokládáno, že média mají na populaci značný vliv.

Gebner a Gross se v roce 1976 domnívali, že v televizi vysílané filmy, seriály jsou přehnané co do dramatičnosti. Je představována kriminalita ještě ve větším a hlubším rozsahu a dopadu ve srovnání s událostmi ve skutečném životě, což mimo jiné vede u diváků ke vzniku nedůvěry a strachu z okolního světa.

Dalšími faktory, které mohou nastartovat projevy šikany, mohou být například hluk, nadměrné horko, obklopení davem a jiné.

Donnerstein a Wilson v roce 1979 provedli výzkum, který se týkal hluku. Pokud zde byla možnost, že si respondenti mohli regulovat výšky a intenzitu hluku měl na ně hluk méně stresující vliv.

Baron a Bell v roce 1975 zjistili, že na agresivitu má vliv horké a chladné počasí.

---

23 Srov. HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*, s.119-120.

24 Srov. HELUS, Z. *Psychologie pro střední školy*, s. 51.

Během výzkumů dospěli k závěrům, že za horkých letních večerů dochází ke zvýšené agresivitě. Aiello, Nicosia a Thompson v roce 1979 přispěli se zjištěním, jsou-li adolescenti nuceni delší dobu setrvávat v přeplněném prostoru, chovají se agresivně a shodný vliv má také účast v davu.²⁵

1.2. Masmédia jako potenciální „viník“ vzniku agresivity?

Závislost na televizi a počítačových hrách, působí na dítě negativně. Po psychické a fyzické stránce. Virtuální hry, ve kterých se objevuje násilí a zároveň sledování televize s touto tematikou by mohly vyvolávat agresivitu. Mladí lidé se však bohužel s počítačovými hrami ztotožňují a přestávají oddělovat fikci od hry.²⁶ Pokud mladí lidé nedokáží „odolat“ účinným „prostředkům masové manipulace“, dochází u nich k omezení aktivit. Děti nevhodně tráví volný čas, poškozují si zrak a následkem každodenního „vysedávání u televize či počítače mohou mít v budoucnu i ortopedické potíže.“²⁷

Německý autor Helmut Erb zároveň s potvrzením špatného vlivu televize, uvádí i další důvody, které vedou k agresivitě dětí: „*Nesprávná výživa, nedostatek pohybu a přemíra televize jsou u nich zdrojem nevyrovnanosti a agresivity.*“²⁸ Antier zastává podobný názor: „*Televize trvale mění způsob, kterým jedinec vnímá svět. Především otupuje citlivost. Čím více násilných činů v ní děti opakovaně shlédnou, tím méně litují jejich oběti.*“²⁹

Antier radí, jak správně nasměrovat svého potomka při sledování televizních programů:

- rodič by měl programy vybírat společně s potomkem;
- používat nahrávky a rozhodovat, kdy se jeho dítě bude dívat na televizi;
- nejlepším způsobem by bylo společné sledování programu rodiče s dítětem;
- nepřekračovat dobu sledování televize do pozdních večerních hodin;

---

25 HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*, s. 119-120.

26 Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 65.

27 Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, s.126.

28 ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*, s. 31.

29 ANTIER, E. *Agresivita dětí*, s.72.

- nedávat dítěti televizi do jeho pokojíčku.³⁰

Podobný názor zastává i Kateřina Vágnerová, která říká: „*Mluvte s dítětem o tom, co vidělo, a pokud zjistíte, že film měl agresivní obsah, zaujměte k němu jasný odmítavý postoj.*“³¹

O televizi a počítači bych se vyjádřila podobně jako o ohni. Je to „dobrý sluha, ale zlý pán.“ Vliv masmédií na dětskou osobnost je značný. Může vést dítě k agresivním projevům. V opačném případě lze těmto vlivům předcházet - pokud rodiče projeví zájem, jak jejich potomek prožívá volný čas.

1.3. Předsudek

Dalším typem, kdy mezi dětmi dochází k agresivitě jsou předsudky³², které vznikají výchovou v rodině. Značně rozšířeným předsudkem je diskriminace z nejrůznějších příčin nebo jiný sociální status rodiny, vyznání. Sociální psychologie popisuje předsudek jako: „*Fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu, projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu.*“³³

1.4. Rekapitulace

V této kapitole jsem vysvětlila rozdíl mezi agresivitou a agresí. Popsala možné příčiny vzniku. Zároveň je dobré, uvědomovat si prvopočátky vzteku. Jistá nutná sebeobrana na našich školách je namístě, neboť i samo dítě může šikanu takto minimalizovat, již v jejím zárodku. O výchově k násilí píše i Říčan.³⁴ Sice zprvu jeho názor nebyl přijat s velkým pochopením, ale díky panu Matějčkovi, který jej v jeho názoru podpořil, už měla Říčanova myšlenka větší váhu. Říká se, že násilí plodí násilí, ale v některých případech je třeba

---

30 Srov. tamtéž, s.72.

31 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 65.

32 Srov. HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*, s. 121.

33 HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*, s. 121.

34 ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 89-83.

ukázat, kam až agresor může zajít. Odstranění agresivity je možné tehdy, má-li dítě vytvořeny pozitivní hodnoty a životní cíl.³⁵

Masmédia jsou součástí našeho života, jejich úplná izolace není možná, ale je možné umět s nimi správně zacházet. Ano, některé děti tráví volný čas většinou u počítače nebo televize, a ta se pak zřejmě stává zdrojem jejich agresivity. Situace se o to více zhoršuje, když to, co viděly, nemohou prodiskutovat s rodiči. Vhodným řešením, ze strany rodičů by byla jejich všímavost, kontrola a diskuze o již shlédnutém.

---

35 Srov. MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*, s. 102.

2 - Šikana

2.1. Historie šikany

Říká se: „*Není na světě člověk ten, který by se zalíbil lidem všem.*“ S tím je určitě dobré počítat a nečekat, že bude kamarádit každý s každým. Kamarády si prostě vybíráme. V tomto ohledu je vhodné si uvědomit, že úcta a tolerance vůči těm, kterým se důvěrně nespříváme a netrávím s nimi volný čas, je přesto namístě. Ale co když tento běžný zvyk, který by měl člověk získat výchovou nebo vlastním vnímáním, někdo neustále porušuje a projevuje se tak, že člověku, se kterým nesympatizuje, postupně dává najevo nadřazenost? Jaký je tento člověk? Co ho k tomu vede?

Šikana je slabost, projev nedostatečného sebevědomí, neboť ten, kdo šikanuje, si za svou oběť zpravidla vybere slabšího jedince. Jeho hlavním cílem je opakovaně oběť ponížít a získávat nad ní moc. V tomto případě se již jedná o asociální chování, které se řadí mezi patologické formy mezilidského soužití.³⁶

„*Šikana ve škole je jistě stejně stará jako škola sama, děti by nebyly dětmi, kdyby silnější nikdy neubližovaly slabším.*“³⁷ Říčan se domnívá, že získat přesné údaje výsledků šikany z minulosti není možné, lze je jen předpokládat. Starší lidé tvrdí, že nic podobného nepamatují. Vše zřejmě souvisí s autoritou dnešních pedagogů, protože v minulosti bylo nemyslitelné, aby si děti k pedagogovi dovolily to, co dnes.³⁸ O této problematice se více budu zmiňovat v kapitole, která je věnovaná škole.

A jak historii šikany vidí Kolář? Je přesvědčen, že v letech 1975 až 1984 nikdo na našich školách se šikanou neviděl problém³⁹, i přesto, že sám a na vlastní oči shlédl internátní lynčování, kdy skupina mladistvých chovanců v transu kopala do spolubydlícího. Jak sám říká: „*Už tehdy jsem uvažoval, že jde o šikanování.*“⁴⁰ Za první záblesk považuje

---

36 Srov. BENDL, S. *Prevence s řešení šikany ve škole*, s. 26.

37 ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 16.

38 Srov. tamtéž, s. 17.

39 Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 266-268.

40 *Tamtéž*, s. 267

rok 1985, neboť tehdy se prvně mediálně rozvířilo téma školní šikany. V pozdějších letech 1995 až 1999 již bylo realizováno několik regionálních výzkumů.⁴¹

První výzkum se uskutečnil roku 1992 v internátním prostředí dr. Štěchové a dr. Večerky. V roce 1994 uskutečnil průlomový výzkum v 5. a 6. třídách profesor Říčan.

O rok později, bylo významným počinem přeložení britského sborníku metod proti šikanování. Text se jmenoval „Čelíme šikanování“ a jeho autorkami byly Parryová a Carringtonová. Poté byly publikovány knihy od dvou autorů. První kniha z roku 1995 nesla název „Agresivita a šikana mezi dětmi“, kterou napsal profesor Říčan. O dva roky později, přichází na náš trh kniha „Skrytý svět šikanování ve školách“ jejímž autorem je Michal Kolář. Toto tvůrčí období dovršil v roce 1998 sborník „Prevence šikanování ve školách“, který uspořádala Iva Slavíková. Velkou úlohu sehrála i média, neboť začala psát a hovořit o násilí na našich školách.

V letech 2000 až 2004 se veškeré úsilí jednotlivců začalo zúročovat. V tomto období například vzniklo „Občanské sdružení proti šikaně“, včetně skupin odborníků (psychologové, speciální pedagogové). Kolář od roku 2003 vede modulové kurzy na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, vyučuje zde externě nepovinný předmět „Prevence školního násilí a šikanování“, jehož cílem je poskytnout systematické vzdělání pro řešení šikany.

Období let 2005 až do současnosti jsou podle Koláře obdobím rozmachu v potírání fenoménu, kterým je bezesporu šikana.

2.2. Co si představit pod pojmem šikana?

Pojem šikana do pedagogiky zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda. Jako první u nás před listopadem 1989 veřejně promluvil o problému, o kterém se mnozí věděli, ale mlčeli.⁴²

Od té doby se hodně změnilo, dneska se naopak slovem šikana, nazývá mnohé, ale je to nesprávně. Pokud budeme používat slovo šikana často a označovat tím cokoli - tedy i náznak jakéhosi odmítavého pochybovačného jednání či chování, ztrácí na závažnosti. Jako

---

41 Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 266-276.

42 Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 25.

ukázkou mylného pochopení výrazu šikana popisuje Bendl. Uvádí, že moderátor pořadu Sauna při tématu, kterým byla právě šikana, udává divákovi scestný příklad tohoto pojmu, který spojuje se situací, kdy ve škole dcerám Karla Gotta nebylo věřeno, že je tento populární zpěvák jejich otec.⁴³ Říčan s Janošovou se k postřehu Bendla připojují s podobnou zkušeností z praxe: „*Pojem šikany se podle našeho názoru nevhodně rozšiřuje. Například pomluva nebo krádež, jež se někdy do šikany zahrnují. Popularizace šikany v posledních letech vedla k tomu, že laici, zvláště mezi dětmi, užívají tento pojem v nejrůznějším smyslu, například pro cokoli, čím jeden druhého či druhé nějakým způsobem irituje nebo omezuje. Rodiče si často stěžují, že jejich dítě je šikanováno, přičemž se zjistí, že šlo o ojedinělý konflikt. - Můžeme slyšet děti, které se jdou bavit opravdu nevinnou legrací, a říkají: „Jdeme šikanovat!“*“⁴⁴

Pro úplné ujasnění pojmu šikana, zde uvedu několik definic od různých autorů.

Říčan při definici šikany vychází z etymologie slova. Slovo šikana má původ ve francouzském „chicane“, což znamená: „*Zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat.*“⁴⁵

Pro srovnání a větší přehled zde ještě uvádím i definici, se kterou pracují přední britští badatelé: „*Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí jinému dítěti říká ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká ho v místnosti a podobně. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle **neoznačujeme** občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.*“⁴⁶

Pedagogický slovník charakterizuje šikanu jako: „*Fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhá buď v dyádě, nebo ve skupině. Iniciátory šikanování bývají žáci vyšších ročníků, žáci starší, fyzicky*

---

43 Srov. BENDL, S. *Prevence s řešením šikany ve škole*, s. 25.

44 ŘÍČAN, P. JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*, s. 139.

45 ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 25.

46 *Tamtéž*, s. 26.

vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení.“⁴⁷

Kateřina Vágnerová se vyjadřuje o šikaně v podobném duchu v knize Minimalizace šikany takto: „Šikana je úmyslné, opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině), silnějším jedincem (skupinou). Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně ubližuje druhým. Šikana je chování, jehož záměrem je ublížit někomu jinému, ohrozit ho a zastrašit. Šikana je zneužívání moci.“⁴⁸

Slovník cizích slov z roku 1981 pojem šikana nepopisuje, ale uvádí že význam slova šikanovat znamená: „Zlomyslně, zbytečně obtěžovat, týrat, sužovat a pronásledovat.“⁴⁹

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení definuje šikanu na našich školách takto: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.“⁵⁰

Porovná-li všechna uvedená odborná vysvětlení tohoto patologického jevu, tak si jsou velmi podobná a vzájemně se prolínají. Společnými body výše uvedených definic je úmyslně ublížit slabšímu jedinci a získat nad ním svou moc. Bohužel žádná, byť velmi dobře formulovaná definice nemůže zcela přesně vystihnout, o jak nebezpečné chování v naší společnosti se jedná.

Spouštěčem šikany bývá obvykle jedinec, který se nějakým způsobem odlišuje od skupiny (oběť šikany). Šikanování začíná ostrakizmem. To je stádium, kdy agresor zkouší, co si ke své oběti může dovolit. Pokud se potencionální oběť neubrání a skupina vrstevníků nezasáhne v její prospěch, přeroste ostrakizmus do mnohem vážnějších stádií nebo dokonce do pátého stádia k dokonalé šikaně, kde se aktivně na šikanování podílejí již všechny děti.⁵¹

Při položení si otázky - proč se děti ve škole takto chovají, musím zřejmě hledat

---

47 PRŮCHA, J. WAKTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 238.

48 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 11.

49 KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*, s. 704.

50 BENDL, S. *Prevence s řešení šikany ve škole*, s. 27.

51 Srov. VANÍČKOVÁ, E. *Interpersonální násilí na dětech*, s. 21.

vysvětlení v jejich dědičnosti, výchově ze strany rodičů a jejich zázemí, ve kterém žijí. Tyto a další odpovědi hodlám konkrétně řešit v následující kapitole, kde se budu zabývat výchovou a minimalizací šikany v rodině.

Domnívám se, že pro správnou diagnostiku šikany bude vhodné uvést tři pohledy na šikanování podle Michala Koláře, neboť pro správnou pomoc při problematice šikany a komplexní pohled je třeba vidět šikanu právě z těchto tří praktických hledisek. Dále je možné šikanu rozdělit do pěti stádií, jak jsem již stručně naznačila.

2.3. Tři praktické pohledy na šikanování⁵²

2.3.1. Šikanování jako nemocné chování

Jedná se o nemocné čili patologické chování. Tato část se bude zabývat projevy chování, které porušují řád školy a naplňují skutkovou podstatu trestných činů.⁵³ Šikana se projevuje různými způsoby, do nichž řadíme:

- ***Fyzická agrese a používání zbraní***

Jedná se o mnohem horší formu šikany. Pro přiblížení tohoto typu agrese jsem vybrala některé její „mírnější“ příklady. Oběť je svazována, škrcena páskem, vráží se jí špendlíky do hýždí, nebo dokonce vystavena hromadnému kopání (lynčování). Při této formě násilí dochází k poraněním, při kterých teče krev, či k trvalým zdravotním následkům.⁵⁴

- ***Slovní agrese a zastrašování zbraněmi***

Oběti je vyhrožováno zastřelením, oběšením, vyhozením z okna, urážením rodičů, posměšky související s jeho zjevem, intelektem nebo handicapem. Na oběti nejsou vidět

---

52 Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 20-26.

53 Srov. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, s. 27.

54 Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 32-33.

žádné známky násilí, a přesto je žák obětí šikany. Člověk je zraněn slovem a izolací.

- ***Krádeže, ničení a manipulace s věcmi***

Jedná se o násilné odebírání peněz, školních pomůcek, cenných věcí, svačín, plivání na oběť, nalití vody do jejích bot a jiné

- ***Násilné a manipulativní příkazy***

Oběť je nucena pít moč, jíst z podlahy, klečct, prosit o milost, platit útraty za agresory a jiné.

První pomoc a její význam:

K rychlé orientaci a posouzení situace slouží vnější pohled na šikanování, který zároveň vede k zachycení alarmujících nebo nepřímých varujících signálů. Nejprve je třeba, opřít se o projevy násilí a posoudit, zda jsou přítomny znaky šikanování: nepoměr sil a samoúčelnost agrese. Jen vnější pohled nestačí. Pro vyšetření a nápravu bude důležitá znalost vnitřního charakteru šikanování. Lze ji získat vnímavostí vůči varujícím signálům, jako je manipulace, skryté volání o pomoc, neboť je můžeme zařadit do vztahů, které mají kontext vztahů závislosti a vnitřního onemocnění skupiny.⁵⁵

2.3.2. Šikanování jako závislost

Mezi agresorem a obětí, postupem času vzniká určitý vztah, který přerůstá ve formu závislosti. Šikanované dítě, i přes všechna utrpení, se agresora zastává a považuje ho za svého „kamaráda.“ Hlavním impulsem k této závislosti je strach z agresora.⁵⁶

První pomoc a její význam:

---

55 Srov. SLAVÍKOVÁ, I. *Prevence šikanování ve školách*, s. 14.

56 Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 20-26.

Nenechat se zmást bizarním a sebezničujícím chováním oběti. Porozumět šikanování jako závislosti a co nejdříve odhalit, jaký je skrytý scénář zvláštní spolupráce mezi agresorem a obětí, protože pro diagnostiku a následnou léčbu, bude tento vnitřní pohled velmi významný. Použité metody nápravy by měly být použity s ohledem na stupeň závislosti mezi protagonisty. Problém, kterým je zde závislost, musí být brán v úvahu i při individuální psychoterapii agresora a oběti, či celkové léčbě skupiny.⁵⁷

2.3.3. Šikanování jako porucha vztahů ve skupině

Poslední pohled, bez jehož pochopení nelze šikanu léčit je onemocnění celé skupiny.⁵⁸ Tento typ je možné nalézt u nesourodého a nezdravého kolektivu. Šikanování je těžkou poruchou vztahů. Šikana má svou vnitřní dynamiku a zákonitý vývoj. Směřuje od „ostrakismu“ až po „páté stadium“, jehož charakteristiku blíže popisují později.

2.4. Pět stupňů šikany Michala Koláře

Michal Kolář se domnívá, že šikana je choroba, jak jsem již uvedla.⁵⁹ Její onemocnění Kolář strukturuje do pěti stupňů, s odůvodněním dynamiky vztahů a jejich přirozeného vývoje. Onemocnění směřuje od zárodečné nákazy k ostrakismu a posléze k nejvyššímu pátému stupni, jenž zde představuje šikana, která má již prvky dokonalosti.

V úvodu této části ocituji význam slova ostrakismus, který bude dále používán v textu. *„Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře - je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více, či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet drobné legrácky.“*⁶⁰

---

57 Srov. SLAVÍKOVÁ, I. *Prevence šikanování ve školách*, s. 15.

58 Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 20-26.

59 Srov. *tamtéž*, s. 31-40.

60 *Tamtéž*, s. 32.

2.4.1. První stupeň (zrod ostrakismus)

K šikanování dojde velmi nenápadně. Může se to stát téměř každému, protože v každé skupině se najdou jedinci, kteří nám nejsou sympatičtí. Sejdou se zde jedinci různých typů temperamentu. Zelenou mají většinou ti více průbojní, komunikativní. Ten, kdo je neprůbojný, automaticky se ocitá na konci „chvostu“. Pro více temperamentní až „drzé“ jedince se stává „černou ovci“. Spolužáci ho ostrakizují. Je jen otázkou času, jak dlouho potrvá „inkubační doba“, než vše vyústí v nemoc celé skupiny.

2.4.2. Druhý stupeň (přitvrzování manipulace)

Ostrakismus se dál vyvíjí a má své přitvrzování manipulace. Ve skupině stoupá napětí, ostrakizovaný žák nebo žáci fungují jako ventil. Silnější žáci, kteří ve škole zažívají problémy s učitelem, ze školních neúspěchů se na ostrakizovaných žácích odreagovávají. Cituji konkrétní příběh žáka z knihy *Skrytý svět šikanování*, který přesně reflektuje toto stádium: „*Prodělal jsem klasický týden. Čím víc dní byli ve škole -středa, čtvrtek, pátek, tím víc si potřebovali na mně vylepšovat náladu. Těšili se, že mě zmasírujou.*“⁶¹

Silně problematickými situacemi pro ostrakizované žáky jsou společné brigády, výlety, kde se zůstává oběť i několik dní a je zde dokonce nutné přespat. Žáci se postupem času nudí, zvláště při nevhodně zorganizovaném odpočinkovém čase, který vyplývá z neschopnosti pedagogických pracovníků včetně jejich nezájmu o dění ve skupině.

Vývoj raného onemocnění skupiny může mít různé varianty. Násilí se zde může konat za účasti agresora a jeho spojenců jako zpestření nudného dne. Spolužáci ostrakizovaného pak všemu přihlíží s obdivem.

Jiný opačný vývoj bude mít násilí ve skupině, kde jsou nastoleny pozitivní postoje ve formě sdružování skupiny a pokusy o šikanování nebo jen zesměšňování slabšího zde budou zavrženy hned na samém počátku. Případy, kdy se ostrakizovaného spolužáci zastanou nebývá mnoho. Když se ve třídě sejde ideální skupina, bývá to většinou náhoda

---

61 KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s.32.

nebo jde o dlouhodobé výchovné působení. Třída ponechaná bez povšimnutí učitele většinou skončí špatně.⁶²

2.4.3. Třetí stupeň klíčový moment (vytvoření jádra)

V této fázi průběhu je třeba stanovit si hranici. Pokud se nevytvoří, mají agresori volný průchod, vytvořit si tak „úderné jádro.“ Nic nebrání tomu, aby začali šikanovat spolužáky mnohem rafinovaněji. Skupina se rozdělí na podskupiny. Mezi spolužáky panuje pravidlo, že se „nebonzuje“. To nahrává agresorům.

2.4.4. Čtvrtý stupeň (většina přijímá normy agresorů)

Skupina se tlaku ze strany agresorů podřídí. Agresori „nahlodávají“ skupinu zevnitř, ale žáci se i přesto jeví stejně. Dříve slušní jedinci také šikanují své spolužáky. V této skupině již došlo k přizpůsobení členů na danou situaci. Pedagogické výchovné rady už nejsou brány na zřetel.⁶³

2.4.5. Pátý stupeň (totalita nebo-li dokonalá šikana)

Agresori získali nadvládu nad všemi. Michal Kolář si pracovně tyto dvě skupiny nazval otrokáři a otroci. Otrokáři (agresori) se považují za krále, nadlidi. Otrokům (obětem) zabavují jejich věci, peníze, školní znalosti. Uplatňují nad nimi svou moc, mohou jim činit bolest a oběti se nedokáží bránit. Šikana se považuje za běžnou. Při nezvládnutí této situace otrok (šikanovaný žák) nechodí do školy. Úmyslně si způsobí úraz, aby byl převezen do nemocnice a nemusel chodit do školy nebo se pokusí o sebevraždu či se psychicky zhroutí. V této fázi většinou šikana vypluje na povrch.

Takto dokonalá šikana se spíše vyskytuje ve věznicích nebo armádě. Výjimkou nejsou

---

⁶² Srov. *tamtéž*, s.31-40.

⁶³ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 32.

výchovné ústavy pro mládež nebo základní školy, kde se tato forma vyskytuje, ale s mnohem menší intenzitou.

První pomoc a její význam:

Během vyšetřování je důležité dodržovat, rozdíly ve vyšetřování a první pomoci u počátečního stádia (první, druhé, třetí) a u pokročilého (čtvrté, páté). Čím je stádium pokročilejší, tím je odpor všech účastníků proti odkrytí šikany silnější. V praxi se tato situace odráží jako „komplot“ velké šestky:

- oběť odmítá svědčit i vypovídat;
- agresori rafinovaně lžou;
- ostatní spolužáci odmítají vypovídat nebo lžou jako agresori;
- rodiče odmítají nařčení, že jsou jejich děti agresori a žádají trest pro oběti;
- rodiče dětí obětí žádají okamžité zastavení vyšetřování;
- pedagog brání agresora a maří tak vyšetřování.⁶⁴

2.5. Druhy a formy šikany

Kateřina Vágnerová a kolektiv v knize Minimalizace šikany uvádí dělení šikany⁶⁵ pomocí „trojdimenzionální mapy“ :

- verbální a fyzická;
- aktivní a pasivní;
- přímá a nepřímá.

- **Fyzické, aktivní, přímé** (patří sem kopání, škrcení, bití a jiné).
- **Fyzické, aktivní, nepřímé** (agresor vyšle své pomocníky a zadá jim, co mají oběti provést).
- **Fyzické, pasivní, přímé** (například agresor soustavně maří cíle své oběti, nedovolí

---

64 Srov. SLAVÍKOVÁ, I. *Prevence šikanování ve školách*, s.17.

65 Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 74-75.

jí sednout si do lavice).

- **Fyzické, pasivní, nepřímé** (například agresor brání oběti, dojít si na WC).
- **Verbální, aktivní, přímé** (posměšky, nadávky, ponižování před ostatními).
- **Verbální, aktivní, nepřímé** (agresor své pomluvy rozšiřuje symbolickou agresí ve verších nebo kresbách na dveře či tabuli ve škole).
- **Verbální, pasivní, přímé** (agresor obět' ignoruje, neodpovídá jí na pozdrav či dotazy mu kladené).
- **Verbální, pasivní, nepřímé** (spolužáci jen přihlíží, nikdy se oběti nezastanou, že byla neprávem obviněna).⁶⁶

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení,⁶⁷ dělí základní formy šikanování na:

- **Verbální, přímé a nepřímé**, jedná se o psychickou šikanu (součástí je i kyberšikana).
- **Fyzické, přímé a nepřímé**, patří sem krádeže a ničení majetku oběti.
- **Smišené šikanování**, se vyznačuje kombinací verbální a fyzické šikany (manipulativní a násilné příkazy).

Novou formou psychické šikany je kyberšikana, která v našich školách trápí mnohé žáky a tudíž bude správné uvést nyní i její charakteristiku a případné Metody, která by mohly k její prevenci a bezpečnosti dětí.

2.6.

Kyberšikana a její prevence

Vanessa Rogers z Velké Británie, která pracuje s mládeží ve věku od 11 do 24 let se domnívá, že kyberšikana je jednou z podob šikany. Podle Rogers⁶⁸ k rychlému zintenzívnění a záludnosti kyberšiny přispívá anonymita internetového světa. Jak

---

⁶⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 74-75.

⁶⁷ Srov. ŘÍČAN, P. JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*, s.144.

⁶⁸ Srov. *Rodina a škola*, časopis pro všechny rodiče a děti, 2011, roč. LVIII, č. 8. s. 11-12.

postupovat, pokud dítě dostane obtěžující e-mail? Vanessa Rogers radí rodičům, aby své dítě seznámili s tím, že si má uchovat důkazy uložením nebo vytištěním obtěžujícího e-mailu. Toto opatření poslouží, pokud se zasílání e-mailů bude opakovat a problém začne řešit policie. V případě, že k napadení dojde během chatování neměli bychom agresora dráždit a více mu odpovídat. Je možné zabránit dalšímu šíření? Podle Vanessy Rogers jen velmi těžko, neboť dnešní děti žijí ve světě, k němuž patří virtuální prostor. Mladí lidé komunikují na Facebooku, ICQ a jiných sociálních sítích. Já se domnívám, že pokud dítě vyslyší naše rady, prvním krokem by mohlo být založení si nového e-mailu a nové telefonní číslo mobilu, pokud je tedy problém jen zde. Jak dále vidí prevenci Vanessa Rogers? Podle Vanessy je třeba, aby rodiče rozuměli počítačovému a internetovému světu. Uvědomit si, že se jejich děti mohou stát terčem kyberšikany. Vedli děti k používání bezpečných hesel a seznámili je, jak si chránit identitu. Zároveň by rodiče měli být příkladem svým dětem, neboť jak sama říká mnohdy tomu tak není: „*Setkávám se s tím, že mi děti ukážou hanlivou textovou zprávu, kterou ukázaly rodičům. A dozvím se, že jim doma poradili, aby odpověděli podobně.*“⁶⁹ Rodiče by podle autorky měli dát jasně najevo, že kyberšikanu neakceptují a zároveň své děti poučit, že není správné na Facebooku přijmout „žádost o přátelství“ od člověka, kterého neznají. Vanessa Rogers uvádí metodu, kterou používá, při výchově dětí, když jim radí jak se chovat na počítači. Vštěpuje dětem, aby při psaní na Facebooku zauvažovaly, zda by totéž co píšou na této sociální síti řekli neznámému člověku na ulici.⁷⁰

Pro lepší vysvětlení a srovnání, zde uvádím definici od Koláře: „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně psychicky týrá a zraňuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu novou komunikační technologii - zejména internet a mobil.*“⁷¹ Vanessa Rogers vidí odlišnost mezi šikanou a kyberšikanou (*cyberbullying*) v tom, že při šikaně je oběť a agresor v přímém kontaktu, často doslova tváří v tvář, kdežto při kyberšikaně agresori mohou zachovávat určitý odstup od svých obětí. Prostředky násilí proti obětem jsou textové zprávy, fotografie nebo videoklipy pořízené kamerou mobilních telefonů, telefonáty,

---

69 *Rodina a škola*, časopis pro všechny rodiče a děti, č. 8, říjen 2011, roč. LVIII, s. 11-12.

70 *Srov. Rodina a škola*, časopis pro všechny rodiče a děti, 2011, roč. LVIII, č. 8. s. 11-12.

71 KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s.84.

e maily, Skype, ICQ, internetové stránky a jiné.⁷²

Porovná-li výše uvedené názory odborníků, nejpřesněji vystihuje danou situaci Rogers, neboť přesněji uvádí, že toto psychické napadání je anonymní, tudíž kyberšikana je velmi záhlubná a nebezpečná. Potencionálním agresorem může být i ten nejméně podezřelý jedinec. („nejlepší kamarád“ oběti). Kolář svou definici specifikuje pouze na žáky, v případě kyberšikany to nemusí být vždy pravda.

2.7. Jak se pozná oběť šikany ?

Nikdo nemá právo někoho šikanovat, ale pokud se tak stane, nemůže si oběť myslet, že si za to může sama. Říčan je toho názoru, že: „*Oběti šikany se může stát prakticky kdokoli.*“⁷³ Obvykle to bývá někdo, kdo jakýmkoli způsobem vybočuje ze skupiny. Má určitý typ handicapu,⁷⁴ nosí brýle, má logopedickou vadu, stydí se, výborně nebo naopak špatně se učí, je submisivní. Nemá vhodné rodinné zázemí, rodiče mají nízký společenský status.⁷⁵ Říčan se dále domnívá, že pokud jsou někteří jedinci šikanováni, tak především hlavně „*Žáci slabí fyzicky, rozumově, esteticky. Svým zjevem a chováním nedovedou vzbudit sympatie dětí ani dospělých. Jsou plaší, izolovaní, patřící k menšinové národnosti, náboženství nebo rase.*“⁷⁶

Potencionálními typy obětí bývají hlavně děti, které se projevují utlačovaně, nesměle, mají váhavou chůzi, sklopené oči a uhýbavý pohled. Jejich nesmělost je pak důvodem, jež ovlivňuje do určité míry i vztahy mezi vrstevníky.⁷⁷

Handicap nebo nesmělost nesmějí být příčinou šikany na našich školách. Pro její minimalizaci se jeví jako vhodný prostředek správný výchovný přístup ze strany rodičů a pedagogů. Důležitým znakem u pedagogických pracovníků je jejich všímavost a empatie. Schopnost zachytit první varovné signály, kterými dítě volá o pomoc.

---

72 Srov. ROGERS, V. *Kyberšikana*, s. 33-34.

73 ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 34.

74 Srov. NOVÁK, T. CAPPONI, V. *Sám proti agresí*, s. 45-46.

75 Srov. TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*, s. 33-38.

76 ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 73.

77 Srov. BOURCET, S. GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma*, s. 22.

Pro správné posouzení a následnou minimalizaci šikany je třeba znát i typy obětí,⁷⁸ protože jak se ukazuje může při nesprávném posouzení účastníků šikany dojít k omylu a celá situace by se tak zkomplikovala, protože i sám jedinec, který se jeví jako oběť může svým chováním rafinovaně klamat okolí, jak uvádím níže.

- **Typologie obětí šikany, podle Bendla :**

- **Pasivní oběti** jsou bojácné, uzavřené, fyzicky slabé, plné nedůvěry a těžko si hledají kamarády.
- **Provokující oběti** - záměrně podněcují negativní reakce ostatních a pokud jim je ublíženo za jejich posměšky a nevhodné chování, hned si stěžují.
- **Účelové oběti** - berou na sebe roli oběti, cíleně se připojují k výtržnostem, aby si získali pozornost a neměli problém se zařazením do skupiny.
- **Útočníci nebo oběti** - tyto typy dětí bývají chvíli obětí a chvíli útočníky.
- **Falešné oběti** si přehnaně stěžují, svým chováním směřují k pozornosti na jejich vlastní osobu.⁷⁹

Porovná-li všechny oběti, domnívám se, že první čtyři typologie jsou oběti, které mají strach. Nejhuře v této kategorii budou stát oběti pasivní, které se nikdy nebrání. Provokující oběti mají zřejmě radost z trápení druhých, ale nejsou schopny se postavit druhým. Snadno se rozplácí a pokud někdo s jejich chováním nesouhlasí, dokáží žákovi, kterého vyprovokovali způsobit ještě větší problémy svým žalováním. Tito lidé nedokáží přiznat chybu, do nekonečna budou zapírat a při svém tvrzení se nebudou ani trošku červenat. Účelové oběti a oběti, které bývají chvíli útočníky a chvíli oběťmi jsou dle mého názoru děti, které pokud by se nacházely v jiné skupině, kde jsou zdravé vztahy, nestaly by se nikdy aktéry šikany. Falešné oběti nedokáží oddělit správné jednání od špatného. Směřují ke svému cíli bez ohledu, jak je vnímá okolí. Z této typologie vyplývá, že pedagog musí být velmi vnímavý, aby dokázal odlišit pravdu od fikce.

---

⁷⁸ Srov. BENDL, S. *Prevence s řešení šikany ve škole*, s. 42.

⁷⁹ Srov. BENDL, S. *Prevence s řešení šikany ve škole*, s. 42.

2.8. Co prožívají oběti a jaká zdravotní rizika jim hrozí?

Jsou-li oběti napadeny agresory chovají se ještě více vystrašeně a plaše, neboť tuší další útoky. Nechtějí se s negativními zkušenostmi, které jim páchá agresor svěřit, v důsledku obav dalšího trýznění z jeho strany. Důvody jejich mlčenlivosti mohou souviset i s nedůvěrou vůči autoritám.

Hrozící nebezpečí je každým dnem více alarmující, neboť by mohlo poznamenat život dítěte i do budoucna. V jejich chování se může začít objevovat zkratkovité jednání, poruchy spánku, sebehodnocení, psychotraumatické potíže či posttraumatické stresové poruchy.⁸⁰ Ani útočná jednání proti vlastní osobě nejsou výjimkou.⁸¹

K úspěšnému posílení sebevědomí úzkostného dítěte bude vhodné zařadit úkol, který zvládne a zviditelní se tak před druhými dětmi.⁸²

2.9. Jak se pozná agresor (tyran)?

U šikanujících žáků lze při hlubším rozboru nalézt několik podobných rysů osobnosti. Většinou jde o lídra skupiny, jehož svalnaté tělo a výška, vykazují jisté známky nadřazenosti nad vrstevníky.⁸³ Po sociálně intelektuální stránce se většinou nejedná o nijak nadaného žáka. Jde také spíše o egoistu, trpícího pocity méněcennosti, s narcistickými a sadomasochistickými sklony⁸⁴, který se za své činy necítí být vinen.⁸⁵

Domácí prostředí v jeho rodině nemusí mít stabilní formu. V opačném případě může jít o inteligentního člověka, z dobře situované rodiny, kdy agresor netrpí nedostatkem žádné základní potřeby, kterou by měla rodina svému dítěti při výchově a správném rozvoji poskytovat. Tuto možnost zastává i Vágnerová a připouští, že: „Šikanovat může také velmi inteligentní dítě z takzvané „dobré“ rodiny.“⁸⁶

---

80 Srov. Dostupné na: http://www.minimalizacesikany.cz/files/publicita/O2_Nadace_BOX_A1.indd.pdf

81 Srov. ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*, s. 90.

82 Srov. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, s. 133.

83 Srov. PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*, s. 116-117.

84 Srov. NOVÁK, T. CAPPONI, V. *Sám proti agresí*, s. 45.

85 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 284.

86 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 14.

Co se týče vizáže, agresor není na první pohled rozpoznatelný od ostatních dětí ve škole. Mnohokrát jsem si pomyslela, že bych to do toho kluka či dívky neřekla.

Stejný pocit zastává i Michal Kolář, který se s několika šikanujícími žáky setkal během své praxe, cituji: „*Po setkání se stovkami iniciátorů a aktivních účastníků šikanování mezi dětmi a mládeží mohu říci, že se tito mladí lidé od ostatních zásadně neliší. V drtivé většině to nejsou nemocní sadističtí psychopati. Jsou „pouze“ mimořádně egoističtí a egocentričtí. Jejich vztahy k druhým jsou „pouze“ prospěchářské a parazitně manipulativní.*“⁸⁷

Pro lepší pochopení osobnosti agresorů jsem hledala různé druhy typologií od různých odborníků, aby bylo možné je porovnat a následně z psychologického hlediska pochopit proč se nachází v roli agresora a jaké příčiny mohou mít vliv na jejich současný postoj vůči svým vrstevníkům.

- **Typologie agresorů podle Koláře:**

- **Agresor primitivní** je hrubý, bývá zapojen do nějaké party. Šikanuje velmi agresivně. Podobné chování získal nápodobou v rodině svých rodičů.
- **Agresor slušňák** bývá uzavřený. Násilí je cílené a rafinované. Chybí zde rodičovská láska, výchova může být přísná a důsledná.
- **Agresor srandista** šikanuje pro pobavení okolí i své vlastní.⁸⁸

- **Typologie tyrana, jak ji popisuje Doyle:**

- **Extrovertní tyran** je výřečný a aktivní. Chce vše řídit. Velký zájem projevuje o okolní věci, než o vlastní osobu. Obvykle vystupuje ve svém jednání hrubě a tvrdě. Vnitřní pocity mohou být naopak nejisté, spojené s pochybnostmi o sobě samém.
- **Introvertní tyran** se nebouří, nestojí o uznání, podřizuje se společnosti a zároveň touží, být pánem situace. Svou moc získává na základě vychytralosti. Cestou taktiky k dosažení cíle volí vyčkávání na vhodný čas a místo. V ostatních vyvolává pocit,

---

⁸⁷ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s.51.

⁸⁸ Srov. GAJDOŠOVÁ, E. HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*, s.217-218.

že to s nimi myslí dobře. Hlavně se snaží, aby se stal „miláčkem“ učitelů.⁸⁹

Z uvedené typologie Koláře se jeví, že agresorem může být jak jedinec ze slušné rodiny, tak z rodiny, která zřejmě výchovu svého jedince podcenila. V opačném případě může jít i rodinu, která se staví k výchově dítěte příliš přísně a přitom zapomíná na běžné citové projevy jako je pohlazení a tolerování možných snížených kvalit (poruchy učení, dyslexie, dyspraxie) svého potomka. Dítě si pak hledá prostředky, kterými by na sebe upozornilo, jak uvádí Doyle. U agresora srandisty je dobré si vysvětlit, co je „škádlení“ a kdy se již jedná o šikanu, neboť rozdíl je veliký. Při škádlení⁹⁰ se očekává legrace pro obě strany. Pokud je vidět, že druhá strana legraci nebere jako žert, „srandista“ se za nevhodné chování omluví. U šikany je to opačně. Agresor ubližuje, aby zranil a má z toho radost. Naopak hledá, co dotyčnému vadí a jak ho ještě více ranit. Neomlouvá se, většinou stále více přitvrzuje.

2.10. Přihlízející skupina

Jedná se o skupinu spolužáků, kteří jsou svědky šikanování. Pokud jsou žáci nedobrovolně vystaveni faktu, že musí být neustále přítomni formě násilí, ztrácí pocit ochrany a jistoty a nabývají dojmu, že autority ve škole nejsou schopny zajistit ochranu slabým jedincům, protože v prostředí školy dochází k neustálému překračování norem a nic se neděje. Jejich iluze o společnosti jsou zkreslené, neboť se domnívali, že společnost by měla zajistit ochranu proti každému násilí.⁹¹

Opakem může být skupina přihlízejících, kteří se šikanováním spolužáka nebo spolužáků baví.⁹² Tato skupina se již nachází v pokročilém stupni šikanování. Podrobněji budu popisovat tyto skupiny v kapitole věnované škole.

2.11. Rekapitulace

---

89 Srov. DOYLE, T. W. *Proč mě pořád někdo šikanuje?* s. 21-22.

90 Srov. dostupné na: http://www.sikana.org/clanky_soubory/profit.html

91 Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s.67.

92 Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 26-27.

Kapitola pojednává o šikaně jako pojmu a také nahlédla do historie této problematiky. Nabídla možná dělení šikany, včetně první pomoci. Charakterizovala osobnosti zúčastněných za pomoci typologií od různých odborníků. Popisovala možné pocity agresorů, obětí a přihlížejících spolužáků.

Zřejmě, „kdyby nebylo škol, nebylo by agresorů a obětí“. To zcela jistě není možné, proto se nabízí jiná více pravděpodobná metoda, která zlu předchází dřív, než se stačí objevit. Jak tyto metody uplatnit správně, popisují v následující kapitole. Vždyť, kde by se mělo začít s prevencí nejdříve, tak je to právě v rodině. Vysvětlit dítěti co je správné chování a kdy je třeba proti nesprávnému chování zakročit, učí rodiče své potomky, již jako batolata. Tatínek si například se svým malým synem měří síly. Pokud dítě na pískovišti bere jinému dítěti hračku, rodiče zřejmě správně zareagují a vysvětlí svému potomku, jak se správně zachovat.

Bohužel ne vždycky je tomu tak, zvláště, jedná-li se již o děti školou povinné. Někteří rodiče naopak děti k agresivnímu chování nabádají. Stanislav Bendl, nazývá tyto rodiče „*přilévači oleje do ohně*“⁹³ a toto své přirovnání dále vysvětluje slovy: „*S takovými rodiči je těžké porízení. Když se jejich dítě dopouští šikany ve škole, často jeho chování omlouvají rádobou chytrými řečmi typu „Aspoň se v životě neztratí.“ - „Lepší, když někoho šikanuje, než aby byl posera.“ - „Život se s nikým nemazlí.“*“⁹⁴

---

93 BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*, s. 52.

94 Tamtéž, s. 53.

3 - Rodina

Po vyslovení tohoto slůvka by každého z nás asi mělo napadnout totéž. Že je to místo, kde je táta a máma. Sem patřím, tady jsem doma.⁹⁵ Pro ještě lepší vysvětlení mě zaujala část textu Kateřiny Vágnerové: „*Mít domov znamená být součástí vztahového systému, ve kterém zažíváme bezpodmínečné přijetí, kde jsme přijímáni a milováni a kde sami můžeme milovat.*“⁹⁶

3.1 Jak může rodina minimalizovat šikanu a co ji naopak způsobuje?

Rodiče jsou stejně jako učitelé hlavními aktéry, kteří mohou šikaně na svém dítěti zabránit, již při jejím zrodu. Jsou se svým dítětem denně ve styku, znají ho nejlépe a mohou ihned rozpoznat znepokojivá znamení. Pokud mají s potomkem dobré vztahy, ví, že se na rodiče mohou kdykoli obrátit se svým trápením, dozví se rodiče šikaně v prvopočátku.⁹⁷

Je-li od rodiny očekávána prevence proti násilí nebo se budeme snažit jako pedagogové pochopit jeho jednání, bude třeba mít na mysli co uvádí Kateřina Vágnerová: „*Ve vztahu k násilí je pro dítě nejdůležitější, jaké postoje k agresivitě zaujímají jeho rodiče a jiní vlivní dospělí v jeho okolí.*“⁹⁸ Stanislav Bendl v některých rodinách vidí spíše opak: „*Někteří rodiče vedou své děti již od útlého věku k tomu, aby se prosadily v drsném, nepřátelském světě. Domnívají se, že v životě se uplatní jen jedinci s tvrdými lokty a ostrými drápy. Slušnost považují za slabost, fyzickou převahu, sílu a hrubost za nutné atributy. Podobný přístup k výchově se lehce může stát spouštěčem šikanování.*“⁹⁹

V jiném případě může jít o určitý povahový rys rodiče¹⁰⁰, který také zřejmě není tím správným aktérem, jenž by mohl účinně zasáhnout při minimalizaci šikany. Zesměšňuje-li

---

95 Srov. HELUS, Z. *Vyznat se v dětech*, s. 159.

96 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 49.

97 Srov. GILBERT, G. *O dětech a výchově*, s. 90-91.

98 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 66.

99 BENDL, S. *Prevence s řešením šikany ve škole*, s. 52-53.

100 Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 67-70.

rodič dítě, bagatelizuje nebo moralizuje jeho názory (Neber to tak vážně!),¹⁰¹ těžko se spolu domluví. Je třeba, aby dítěti věnoval čas někdo způsobilý a mluvil s ním vážně, empaticky. Napadenému dítěti je vhodné zadávat úkoly, které bude schopné splnit a tím mu dodat sebevědomí. V žádném případě nelze srovnávat dítě s jinými dětmi. Nepoužívat vulgární a fyzické útoky. Každý správný rodič musí umět přiznat chybu. Vybírat opatrně slova, protože špatně vyřčená věta může být nesprávně či opačně pochopená. Její nevhodné vyřčení v nesprávnou dobu může mít fatální dopad na psychiku a život dítěte. Při prevenci v domácím prostředí je také důležité, aby se rodiče seznámili s prostředím školy. Poznají tak učitele i spolužáky svého dítěte. Kateřina Vágnerová dále doporučuje rodičům, aby učili své děti empatii a respektu k jiným osobám i k sobě samému.¹⁰²

Dalším důležitým krokem k minimalizaci šikany je podle Vágnerové vytvořit vhodné rodinné prostředí pro zdravý rozvoj dítěte tím, že uspokojíme jeho základní potřeby. Za ty hlavní považuje potřebu místa, péče a výživy, ochrany a stanovení si hranic, které je nutné dodržovat.¹⁰³ Gilbert Guy ve své knize O dětech a výchově radí rodičům, aby dětem věnovali čas a péči, neboť děti vidí své rodiče jako vzor a identifikují se s nimi. Rodiče by se měli podle něj chovat k dětem tak, aby ze svých rodičů měli pocit jistoty a bezpečí domova.¹⁰⁴

Dát dítěti pocit, že někam patří je velice důležité, neboť tím dochází ke zdravému vývoji dítěte a zároveň i lépe zvládá náročné sociální klima ve škole. Je schopné se svěřit se svým problémem rodičům. Dítě, které má pocit, že doma se mu dostává ochrany a bezpečí je v psychické pohodě. Problémy, které přicházejí, dokáže samo vyřešit. Pokud ne je tu rodina, která se za něj postaví. V opačném případě mohou být děti agresivní, jak uvádí německý spisovatel Helmut Erb ve své knize: „Školní psychologové spatřují jeden z nejčastějších důvodů násilí v tom, že mnohé rodiny nejsou pro své děti oporou.“¹⁰⁵

Kateřina Vágnerová zastává podobný názor, když říká: „Pro zdravý vývoj člověk potřebuje a vyhledává pohlazení, které nechápeme jako jednorázový akt, ale spíše jako

---

101 Srov. PREKOPOVÁ, J. *I rodiče by měli dělat chyby*, s. 40-43.

102 Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 67.

103 Srov. tamtéž, s. 50.

104 Srov. GILBERT, G. *O dětech a výchově*, s. 90-91.

105 ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*, s. 30.

system povzbuzení, ocenění či podpory, jež člověka motivuje k dalšímu úsilí a rozvoji.“¹⁰⁶

Další základní potřebou ve výchově bude „stanovení si hranic a limitů“ mezi dětmi a rodiči. Toto stanovení limitů a hranic musí být shodné pro oba rodiče, jinak by došlo k nežádoucímu vnímání těchto pravidel. Stanovení hranic je součástí procesu učení a vede dítě k postupnému přijetí zodpovědnosti.¹⁰⁷

Říčan a Krejčířová v knize *Dětská klinická psychologie* uvádí, že v rodinách agresivních pacientů se vyskytuje nízká koheze mezi členy. Rodiče nepřisuzují vzdělání příliš velkou váhu, agresivní chování dětí bagatelizují.¹⁰⁸ Takové dítě může mít z nevhodného chování rodičů a neuspokojených potřeb utvořený mylný pohled na svět. Vágnerová se domnívá, že pokud u dětí dojde k neuspokojení potřeb, mohou se ocitnout v roli agresora nebo i oběti. Zároveň mají problémy, jež se týkají jejich sníženého sebevědomí, nedůvěřují autoritám, straní se svým vrstevníkům a posléze se chovají i agresivně.¹⁰⁹

Co by mohlo tyto problémy vyřešit? Zřejmě vhodná motivace rodičů, se zřetelem na schopnosti dítěte, by mohla být tou správnou prevencí šikany. Rodiče, kteří umožňují svému dítěti návštěvu kroužků, kupují mu učební pomůcky, podnikají s ním výlety za kulturou a sportem. Velké množství aktivit může naopak děti nudit a vést k přetížení dítěte.

Stručně řečeno, v životě každého dítěte je rodina velice důležitým článkem. Děti se s rodiči identifikují a přebírají jejich vzorce chování. Pokud je agresivní chování dětí ze strany rodičů bagatelizováno nebo podporováno, může toto jednání, byť nevědomě podporovat šikanu. Správný rodič by měl skutečnost, že je jeho dítě šikanováno odhalit velmi brzo a vhodně vedenou komunikací, zjistit podrobnosti.

3.2 Jak rodiče poznají, že se něco děje?

Dítě bývalo veselé, komunikovalo, vyvíjelo se a přibíralo na váze? Mělo kamarády, nesesedělo doma, tak jako nyní? Už dlouho za ním nepřišel žádný kamarád? Chce doprovázet

---

106 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s.53.

107 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s.55.

108 Srov. ŘÍČAN, P. KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. *Dětská klinická psychologie*, s. 247.

109 Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 50-51

do školy a ze školy. Což dříve odmítalo? Nejí, svačiny nosí celé domů nebo naopak vyžaduje mnohem větší než dříve? Chodí na obědy, ale přesto ze školy přichází hladové, vystrašené a unavené? V noci se často budí, něco vykřikuje, ráno je nevyspalé? Může se i začít pomočovat. Skoro každý den předstírá nemoc, stěžuje si na bolavé břicho? O víkendech je jeho stav trochu lepší, ale pak se vše zase opakuje? Začíná si stále častěji říkat o kapesné, pořád něco ztrácí, domů chodí špinavé? Chová se apaticky nebo agresivně? Jeho prospěch se rapidně zhoršil? Má poznámky a přitom úkoly dříve psalo? A tak dále. To je několik otázek, které by mohly nastat a signalizovat rodičům, že je s jejich potomkem něco v nepořádku.¹¹⁰ Pokud budou odpovědi na tyto otázky kladné, přichází na řadu další důležitý krok, jehož úkolem bude zjistit více informací. V úvahu je třeba brát několik základních zásad o správném vedení rozhovoru s dítětem, aby se situace ještě více nezhoršila.

3.3 Jak si promluvit s dítětem o šikaně v rodinném prostředí?

Tato část bude jistě hodně komplikovaná pro rodiče, kteří si s dítětem běžně nepovídají o jeho radostech a strastech. Ze strany rodiče to bude chtít rafinovaný postup, aby se dozvěděl co nejvíce, protože jen tak můžete svému dítěti pomoci. Otázky je třeba klást pomalu po sobě. Dítě nesmí mít pocit, že jde o výslech. Nechat dítě vypovídat, vyslechnout jeho názor na šikanu včetně odlišných témat pro odlehčení rozhovoru. Rodiče musí umět naslouchat, nesmí skákat dítěti do řeči. Neprojevovat přehnané emoce, což by mohlo dítě vyděsit. Dítě by mělo získat pocit, že mu věříme a jsme schopni jeho problém adekvátně vyřešit.

Zcela určitě má strach z agresora a jeho nejhlavnějším přáním bude, aby se nikdo nic dozvěděl, protože jinak se vše obrátí proti němu a šikana se začne stupňovat. V dalším případě je podstatné, mít na zřeteli úkol, že je nutné velmi opatrnou formou zjistit odpovědi na několik podstatných otázek. Kdo je agresor? Jak a kde se to stalo? Jména svědků. Kdo u toho byl? Jak dlouho vše trvá? Který kamarád mu to dosvědčí?

---

110 Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s.17-18.

Veškeré získané informace, během rozhovoru s dítětem je vhodné si zapsat. Hlavní budou jména aktérů agresivity (agresori) a přihlížejících žáků (svědků). V žádném případě není dobré, psát si tyto informace před dítětem, což by mohlo u něj vyvolat obavy a nervozitu. Dítěti je nutné naším jednáním navodit psychickou pohodu. Dále bude vhodné požádat o pomoc učitele, pediatra, psychologa nebo kontaktovat poradnu, která se prevencí a řeším šikany zabývá.¹¹¹

3.4 Může se stát dítě vlivem rodiny agresorem nebo obětí šikany?

Alan Train ve své knize „*Children behaving badly*“, kterou do češtiny přeložila Dagmar Tomková uvádí několik typů chování,¹¹² které mají vliv na agresivitu dětí.

Neshody mezi rodiči

Rodiče se hádají a řeší své problémy nebo problémy dětí za jejich přítomnosti. Nejhorší je kritizovat dítě, před jeho kamarády nebo ve vedlejší místnosti, aby vše slyšelo. Rodiče tak zneužívají sebe i své dítě, které k nim ztrácí důvěru a pocit bezpečí. Dítě se rodičům přestává svěřovat, nekomunikuje je zasmušilé. Na jeho psychiku působí stav nejisté atmosféry.

V zájmu dítěte je, aby případný rozvod¹¹³ proběhl co nejrychleji. Děti výměnu názorů svých rodičů nejsou schopny pochopit, vinu vztahují na sebe. Rodičem, který odchází z rodiny se dítě cítí nemilováno. Kde se láska změnila v nenávist, tam se děti stávají předmětem sporu. Rozvod je obdobím nejistoty pro všechny členy rodiny. Děti vlivem těchto sporů začínají špatně prospívat ve škole, mohou být vystrašené, bojácné nebo dokonce agresivní. U citlivých dětí může dojít k psychickým problémům, nebo se do budoucna mohou stát obětí či agresory šikany.

---

111 Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 20-21.

112 Srov. TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*, s. 33-36.

113 Srov. PREKOPOVÁ, J. SCHWEIZEROVÁ, C. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*, s. 141-142.

Nízký sociální status rodiny

Rodiče dítěte se potulují po hospodách, nechodí čistě oblečení, jejich postavení ve společnosti je nízké. Spolužáci se dítěti posmívají a odmítají ho.

Dítě v malém bytě

Dítě má pocit, že je v rodině navíc. Nemá zde svůj pokoj, místo pro své úkoly, klid na učení a hru. Velmi podobný názor zastává i Vágnerova, jak jsem se již zmínila.¹¹⁴

Početná rodina

Každé dítě potřebuje lásku, porozumění, možnost vyjádřit své pocity a myšlenky. Pokud se mu toho nedostává, nikdo nemá na jeho problémy čas. Dochází u něj k zoufalství, začíná se všemi bojovat nebo se uzavře do sebe.

Velmi nemocní rodiče

Rodiče mohou být postiženi, trpět depresemi a jinými nemocemi. Dítěti nejsou schopni zajistit dostatečný dohled a pochopit jeho výkyvy v chování.

Nezaměstnaní rodiče

Nezaměstnanost je běžnou problematikou současné společnosti. Ztráta zaměstnání přináší svá úskalí. Rodina se ocitá na šikmé ploše. Nejistá budoucnost, finanční tíseň a nervozita se přenáší negativně na děti.

---

114 Srov. TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*, s. 33-36.

Rodič ve vězení

Chování rodičů má velký vliv na děti. V rodině, kde se rodiče chovají asociálně, není překvapením, když se jejich děti chovají podobně. Děti delikventů, žijí pod velkým tlakem. Jsou častými svědky fyzického a psychického násilí. Rodiče tohoto typu, nejsou schopni vinou svých vlastních problémů s chováním, správně vyhodnotit prohřešky potomků, které spíše bagatelizují nebo dokonce podporují.

Příliš trestající rodina

Zdrojem agresivity může být extrémní forma výchovy. Příliš přísná, autokratická výchova. Dítě je za všechno trestané psychicky nebo fyzicky. V rodině vznikají negativní citové reakce, vyskytuje se nenávistné chování a podrážděnost.¹¹⁵

3.5 Rekapitulace

Rodina je „prima“ primární skupinou, pokud vše funguje ve prospěch rozvoje osobnosti dítěte. Máma a táta pro děti představují oporu, bezpečí, lásku tehdy, pokud jimi poskytované potřeby jsou v souladu s potřebami dítěte a výchova pod vlivem rodičů směřuje dítě k pozitivním cílům.

Dítě je také třeba posuzovat podle jeho vlastností, které jsou vrozené, jako například temperament. Další vlastnosti pak mohou být naučené a získané během dětství (impulsivnost, podrážděnost a agresivní reagování na jakýkoliv negativní projev ostatních jedinců. Vlastnosti jako je zvědavost, pomoc druhým nebo pečlivost jsou dány vlivy okolí, ve kterém dítě žije.¹¹⁶

Má-li dítě sklony k překračování hranic společnosti, není vždy nabitelné se domnívat, že své chování zdědilo. Může totiž jít o reakci dítěte na závažné negativní vlivy v rodině, kdy jeho porucha může vést k odcizení až delikventnímu jednání, pokud se nám jeho

---

115 Srov. GAJDOŠOVÁ, E. HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*, s.214.

116 Srov. BĚLOHLÁVEK, F. *15 typů lidí*, s. 15.

problémy nepodaří včas objevit. Může v budoucnu dojít i k jeho vyčlenění ze společnosti. Je třeba, aby každý rodič podal včas pomocnou ruku tím, že dítěti dá najevo svou náklonnost. Dítě musí vědět, bude-li potřebovat, že se může na rodiče kdykoli obrátit se svým trápením. Hlavní zásadou je nezklamat jeho důvěru. Jak tuto zásadu dodržují pedagogové, popisují v následující kapitole.

4 - Škola

„Dej si pozor at' nezakopneš, rozbiješ si koleno !“ Říkají rodiče svým dětem nebo je v okamžik jejich nejistého kroku přidrží, aby neupadly. Ale mámy a tátové nemohou být se svými dětmi neustále, jelikož vstupem do školy počiná proces jejich osamostatňování. Od školy je očekáváno, že se pedagog stane ochráncem, rádcem a tím, komu je možné se svěřit pokud dítě ve škole prožije šikanu nebo se s ní setká jako přihlížející. Proto je tak důležité, aby ve škole byl pedagog všímavý a empatický. Škola by měla být bezpečným prostředím. Proč tedy není?

4.1 Jak minimalizovat šikanu v prostředí školy?

Vhodnou metodou se jeví prevence. Kolář vysvětluje, pro lepší pochopení tento pojem takto: „*Prevenčí zde nemyslíme pouze předcházení šikanování, ale i jeho řešení na všech úrovních vnitřního vývoje. Jde tedy o vybudování ucelené ochrany dětí a dospívajících před týráním spolužáků.*“¹¹⁷ Ucelenou ochranou dětí je podle Koláře schéma prevence, které by měla každá škola mít. Je tedy na místě toto schéma zde uvést.

- **Schéma prevence školních šikan**¹¹⁸

1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin.
2. Specifický program proti šikanování.
3. Odborné služby resortu školství (pedagogicko-psychologické poradny, středisko výchovné péče, speciálněpedagogická centra, diagnostické ústavy a jiné).
4. Spolupráce škol s nestátními organizacemi a odborníky, zabývajícími se prevencí šikanování (kriminalisté pro mládež, sociální kurátor, dětský psychiatr).
5. Pomoc a podpora MŠMT a krajských úřadů pro vytvoření prevence šikanování.

---

¹¹⁷ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 262-263.

¹¹⁸ Srov. *tamtéž*, s. 263.

6. Kontrola škol prostřednictvím České školní inspekce, MŠMT a krajských úřadů, aby zjišťovaly, jak jsou školy připraveny chránit žáky před šikanováním.

7. Kamerový systém, zabezpečování ochrany nevládními organizacemi (Nadace Naše dítě, Linka bezpečí, Amnesty International v ČR, občanské sdružení Společenství proti šikaně).

Dalším způsobem pro potírání šikany na našich školách je „norský model“¹¹⁹, který radí energickou kampaň. Podobně postupovat doporučují také Britové. Prvním krokem je „zmapování situace“ pomocí anonymního dotazníku ve škole. Dle jeho výsledků bude možné zjistit rozsah šikany a porovnat výsledky v jednotlivých třídách s určitým standardem výskytu šikany na jiných školách.

Zjištěné výsledky se předloží na poradě učitelského sboru, kterého se účastní též vybraní rodiče, žáci, zástupce pedagogicko-psychologické poradny, popřípadě obvodní psychiatr. Referovat je možné na případech šikany, které se v poslední době ve škole vyskytly, nebo zhlédnout videokazetu k uvedenému tématu. Vhodnou variantou se jeví orientační příprava zúčastněných, jež spočívá v seznámení se s literaturou ještě před zahájením porady nad problematikou šikany.

Cílem schůzky by mělo být, aby se problém šikany zviditelnil a účastníci si uvědomili naléhavost tohoto problému. Žáci by měli být následně informováni, že škola hodlá energicky čelit šikaně. K opatřením šikany je třeba se periodicky vracet, protože úspěšně vzdorovat šikaně vyžaduje vytvoření vhodných personálních, architektonických a režimových podmínek a zároveň používání adekvátních metod se zřetelem na danou situaci.¹²⁰

Dalším hlavním bodem prevence je podle Říčana posílení demokracie ve škole a ve třídě. Mezi hlavní zásady, které pedagogům navrhuje je ptát se jaké mají děti názory. Diskutovat je s nimi. Být tolerantní k jiným názorům. Hledat možná řešení a být schopen přiznat i vlastní chybu. Dávat dětem možnosti volby. Ptát se jich, kam chtějí jít na vycházku či do divadla. Stejný prostor by měl být věnován i rodičům pro jejich vlastní názory, návrhy aktivit a zároveň pravdivě informovat rodiče o šikaně a ventilovat tím tak nesouhlas s tímto

---

119 Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 88-89.

120 Srov. BENDL, S. *Prevence s řešení šikany ve škole*, s. 78.

chováním.¹²¹

Pedagog, který se zabývá šikanou ve škole je výchovný pracovník nebo přímo učitel pro prevenci šikany. K této problematice by měl být řádně proškolen formou seminářů nebo kurzů.

V „kostce“ řečeno, škola by měla vytvořit předpoklady pro efektivní řešení šikany a její účinnou prevenci, která se v oblasti šikanování rozděluje na primární a sekundární. Bendl upozorňuje na možnost, dělit šikanu i na prevenci terciární.¹²² Vzhledem ke správnému zařazení určitých prostředků a metod šikany, uvedu zde jejich bližší charakteristiku.

Druhy prevence

Primární prevence bude mít své uplatnění v době, kdy k šikaně dosud nedošlo. Zahrnuje informovanost dětí a rodičů o šikaně včetně veřejnosti, výchovu dítěte k pěstování si zdravého sebevědomí, samostatnosti, nebojácnosti, otužilosti a tělesné zdatnosti. Prostředky pro primární prevenci je hlavně budování si kamarádských vztahů, celoškolní setkání, školní parlament či třídní samosprávy.

Sekundární prevence uplatňuje se v případech, kdy k šikaně došlo a musí být již použita opatření k nápravě, aby se problém opět neobjevil. Do této kategorie řadíme včasnou diagnostiku, bezodkladné vyšetření šikany, ochranu obětí před dalšími útoky ze strany agresorů, rozhovory s rodiči oběti a agresora včetně rozhovoru s kolektivem třídy.

Terciární prevence v oblasti šikanování prakticky neexistuje. Bendl navrhuje, aby se její existenci do budoucna zvažila, neboť ve zprávě z výzkumné studie „Sociální klima v prostředí základních škol ČR“ je o této prevenci zmínka.¹²³ Terciární prevence by v budoucnu mohla zahrnovat, využívání speciálních pracovišť, která by pracovala celodenně převážně s agresory.

---

121 Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 75-80.

122 Srov. BENDL, S. *Prevence s řešení šikany ve škole*, s. 78.

123 Srov. BENDL, tamtéž, s. 78.

- **Aspekty pro zahájení prevence**

Hlavním předpokladem pro aktivaci prevence je, připustit si možnost existence ve škole.¹²⁴ Ve stejném duchu jako Bendl, přistupuje k prevenci **projekt Minimalizace šikany**. Pro srovnání a rozšíření kroků prevence uvádím metody projektu¹²⁵ Minimalizace šikany:

- je třeba, připustit si možnost, že šikana na škole může existovat;
- komunikovat se žáky o vztazích;
- spolupracovat s rodiči;
- škola by měla mít zajímavou výuku a atraktivní program;
- učitelé by měli umět naslouchat a podporovat pozitivní sociální klima;
- vytipovat si riziková místa na škole;
- věnovat pozornost potencionálním obětem;
- tlumit agresivní sklony potencionálních agresorů;
- dát dětem možnost vyniknout a zažít úspěch;
- učit děti empatii vůči svým spolužákům.¹²⁶

Základní prostředky k diagnostikování šikany ve škole¹²⁷

Pozorování

Pedagog by si měl všímat chování dětí o přestávkách nebo ve třídě. Pozorování může být náhodné nebo systematické, dlouhodobé a krátkodobé.¹²⁸ Jedná se o metodu pedagogické diagnostiky, Pozorování není omezeno jen na třídy, uskutečňuje se ve všech prostorách školy. Slouží ke zjištění kázeňských přestupků.¹²⁹

---

124 Srov. BENDL, S. *Prevence s řešením šikany ve škole*, s. 78.

125 Dostupné na: [www:http://www.minimalizacesikany.cz/files/publicita/O2_Nadace_BOX_A1.indd.pdf](http://www.minimalizacesikany.cz/files/publicita/O2_Nadace_BOX_A1.indd.pdf)

126 Srov. dostupné na : http://www.minimalizacesikany.cz/files/publicita/O2_Nadace_BOX_A1.indd.pdf

127 Srov. BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*, s.87-100.

128 Srov. ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*, s. 28.

129 Srov. BENDL, S. *Kázeňské problémy ve škole*, s. 45.

Rozhovor

Pedagog by měl vést rozhovory s dětmi na chodbě, ve třídě, aby získal informace o vztazích mezi žáky.

Dotazník

Je to důležitý pomocník, ke zjištění existence šikany ve škole.

Schránka důvěry

Slouží pro anonymní dotazy žáků nebo k upozornění na šikanu ve škole.

Depistážní dotazníky

V depistážním dotazníku, by měly být otázky, které nikoho nepoškozují. Nevhodná otázka je například - s kým nechceš sedět v lavici, koho nechceš za kamaráda a jiné. Jako ukázkou zde uvádím přehled vhodných otázek na depistážním dotazníku pro děti ve škole, který slouží pro zachycení alarmujících signálů. Otázky je možné formulovat na osobu žáka: „Ublížoval ti někdo ze třídy? Ublížoval ti někdo ze školy? Stalo se to opakovaně? Pokud ano, kolikrát? Jak ti bylo ubližováno? Kde se to stalo? Kdy se to stalo?“¹³⁰

Jako druhá varianta se otázky formulují na osobu žáka: *Cítil(a) ses z toho nešťastný(á), vystrašený(á)? Jsi chlapec nebo dívka? Ten, kdo ti ublížil, byl chlapec nebo dívka? Řekl jsi o tom někomu? Pokud ano, komu? Koho mají rádi učitelé? S kým je největší legrace? Komu to myslí a má dobré nápady?*¹³¹

Sociometrické šetření

Směřuje k diagnostikování sociálních vazeb.

SO-RA-D

Je to sociometrický dotazník, který umožňuje výpočet oblíbenosti a sympatií.

Dozor

Jedná se o pozorování žáka, který nám byl svěřen k odpovědnosti a ochraně.¹³² Ve škole patří mezi primární metody, neboť jimi je možné minimalizovat šikanu nebo její náznak, ale jen za předpokladu, že jsou vykonané správně a důsledně. Aby se dařilo šikanu minimalizovat, musí být ve škole vytipovaná místa, kde se šikana nejvíce šíří a na ta místa

---

130 KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování. ve školách*, s. 124.

131 *Tamtéž*, s. 124.

132 Srov. BENDL, S. *Prevence s řešení šikany ve škole*, s. 87-99.

se posléze zaměřit. Těmi hlavními bývají prostory záchodů, šatny, odlehlé kouty chodeb, kam pedagog nechodí, i když je pověřený dozorem.

Týránání také může probíhat ve třídě o přestávce. Mezi dveřmi stojí hlídka a vyhlíží učitele. Šikanování se pak děje za přítomnosti celé třídy, která se ponižováním svého spolužáka výborně baví.¹³³

Pomocníkem ve školách se stává kamerový systém,¹³⁴ jež by mohl být dnes běžnou součástí života ve školách. Kamery se umísťují na místech, kde k šikaně dochází. Díky záznamům z kamer je dokazování šikany snadnější. Zároveň dochází i k minimalizaci šikany. Příkladem je jedna torontská škola, která měla velké potíže se šikanou. Školská rada, se rozhodla umístit ve škole kamery na různých místech. Opatření mělo velký úspěch.

Jiný zajímavý způsob vyzkoušela ředitelka na základní škole,¹³⁵ když dozorem a ochranou mladších žáků proti šikaně pověřila dobře vybrané žáky vyšších ročníků. Školní hřiště na některých amerických školách zase posilují rodiče, jejichž návštěvy se samozřejmě sledují.

Škola může šikanu minimalizovat rozhovory, pozorováním, letáky, plakáty, schránkou důvěry, jak jsem již uvedla, také depistážními dotazníky, které slouží pro včasné zjištění, zda jsou děti šikanovány.

Jinou metodou, je „*výchova k násilí*“¹³⁶, kterou navrhuje Pavel Říčan. V zásadě je přesvědčen, že děti mohou vzít minimalizaci šikany do vlastních rukou. V inkriminovanou dobu se může jiné dítě postavit na stranu napadeného dítěte i s tím rizikem, že bude napadeno agresorem a zároveň bude mít podíl na agresi. Podle Říčana je třeba mít na mysli, že děti se mají učit sebeobraně, kompromisu, zastrašení a úniku z blízkosti agresora nebo rychlému přivolání pomoci.¹³⁷ Dále se domnívá: „*Jsem přesvědčen, že je naší povinností vychovávat naše děti tak, aby se dovedly prát, aby se nebály ránu přijmout, ani ránu dát. A aby zároveň tuto svou schopnost užívaly k dobrému. Obstat ve fyzickém střetnutí, to má být základním cílem tělesné výchovy, stejně jako šerm se zbraní býval základní disciplínou*

---

133 Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 26-27.

134 Srov. DUBIN, N. *Šikana dětí s poruchami autistického spektra*, s. 149.

135 Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 86-87.

136 Srov. tamtéž, s. 89-93.

137 Srov. tamtéž, s. 89-93.

výchovy mladých šlechticů.¹³⁸ Tento způsob prevence, zdá se mi být zajímavý. Navrhovala bych, aby se v hodinách tělesné výchovy vyučovaly základy sebeobrany. Předmět rodinná výchova by mohl vyučovat asertivnímu chování, jak zvládat stres. Další vhodnou variantou by mohlo být, častěji si s dětmi povídat na libovolné téma, hrát modelové hry na agresora a oběť, současně zvát na besedy odborníky, zprovoznit na škole poradnu s psychologem a kriminalistou. Děti dnes mají počítače, jistě by pro ně nebyl problém, anonymně konzultovat svůj problém s pedagogem virtuální cestou.

4.2 Osobnost pedagoga a jeho autorita

Šikana ve škole narušuje sociální vztahy mezi spolužáky, tudíž na tento problém, by se měl pedagog zaměřit. Hájek, Hofbauer a Pávková v tomto duchu pokračují: „*Prevence sociálně patologických jevů spočívá především v budování kvalitních sociálních vazeb na základě vzájemné empatie, tolerance a pěstování komunikačních dovedností. Kladným hodnocením posilujeme sebevědomí a sebeuvědomování dětí.*“¹³⁹

Pedagog, který pracuje s dětmi by měl vhodným pedagogickým působením upevňovat vztahy ve skupině. Včasnou intervencí rozpoznat šikana a následně zabránit jejím dalším projevům. Aby toto vše dobře zvládnul musí být především empatický, spravedlivý a zdravě sebevědomý. Musí vhodným způsobem projevoval zájem o vztahy ve skupině a brát zřetel na sebemenší projevy nekázně. V žádném případě nebagatelizovat názory žáků, naopak je důležité, aby učitel nebo vychovatel uměl naslouchat a pomoci žákům, jež mu byli svěřeni do péče.

Největším problémem úpadku autority na školách je podle Pavla Říčana feminizace škol. Opatření vidí v moci ředitele, který se může důsledně stavět za své kolegy a podporovat tak jejich autoritu. Neboť tím, že klesá autorita pedagogů, snižuje se i schopnost škol lépe vychovávat děti.¹⁴⁰

Co je to autorita pedagoga? „*Definuje se jako vztah převahy jedné osobnosti nad*

---

138 ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 91.

139 HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 197.

140 Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 75.

*druhou a prožívaný vztah závislosti a opory jedné osoby vůči druhé“.*¹⁴¹ Převaha vychovatele nebo učitele nad žáky je dána jeho vyspělostí, nikoli potlačením osobnosti vychovávaného či dokonce násilím. Mít autoritu neznamená, uvádět děti v podřízenost, ale přitahovat je svou silou osobnosti, poskytovat jim výchovu, vedení a pomoc, jestliže je někdo šikanuje.¹⁴²

Porovná-li výše uvedené, Říčan se domnívá, že autorita se snižuje díky pedagožkám nebo ředitelům, kteří se dostatečně nezastanou svých kolegů a jejich autoritu nepodpoří. Šišková se domnívá, že autoritu si pedagog musí budovat a svou přirozenou autoritou působit na svěřené žáky. Z toho vyplývá: feminizací výchova v našich školách neklesá, důležitá je schopnost pedagoga zaujmout žáky svou osobností a postoji. Dále pak vzájemná podpora pedagogů v prostředí školy.

4.3 Nevhodné chování pedagoga jako počátek šikany?

Abychom zjistili, jak minimalizovat šikanu, musíme se vyvarovat předešlých chyb. Říká se, že chybami se člověk učí. Proto také zařazují příklady názorů a zkušeností z praxe odborníků, které souvisí s nesprávným postupem učitele, jenž jednal neadekvátně a nevědomě se tak stal tím, kdo šikanu v dětech vyvolával.

Jako první bych zde citovala názor Stanislava Bendla, který říká: *„Podnět k šikaně, byť nechtěný, může zavdat i učitel, svým necitlivým chováním vůči konkrétnímu žákovi (ironie, zesměšňování) před třídou nebo neřešením zjevné šikany, které si žáci mohou vyložit jako její schválení.“*¹⁴³

Agresivní chování bývá někdy ze strany pedagoga bagatelizováno slovy, že jde jen o takovou klukovinu, ze které kluci nebo dívky vyrostou. Kdy jde o šikanu, a kdy jen o klukovinu? Každý jsme přece jiný. Co jeden považuje za žert, druhému zas jako legrace přijít nemusí. Kateřina Vágnerová zastává podobný názor: *„Škádlení je legrací, zábavou pro obě zúčastněné strany. Šikanou se baví jen agresor, šikanovanému jedinci však*

---

141 ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s.179.

142 Srov. ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s.179.

143 BENDL, S. *Prevence s řešení šikany ve škole*, s. 52.

*způsobuje ponížení a bolest“.*¹⁴⁴

A co pedagog, který nemá dobré vztahy se svou skupinou? Zřejmě nebude tím správným pro prevenci šikany. Žáci za ním se svým problémem nepřijdou. Na celé skupině, která mu byla svěřena do výchovné péče, dojde k mnoha chybám. Jak může pedagog i v jiném případě nevědomě podporovat šikanu, přiblížím na příkladu z praxe Michala Koláře. „V ojedinělých případech jsem se setkal s pedagogy se silnou motivací k práci, ale motivací značně pochybnou. Zdrojem jejich zájmu o povolání byla potřeba moci, potřeba stavět se do role významné autority, která může ovládat, přikazovat, manipulovat a trestat. Dále potřeba cítit se nadřazení (fyzicky, manuálně, duševně, intelektově, morálně) a malá sebedůvěra až pocity méněcennosti. Jejich motivace byla ve skutečnosti totožná s motivací iniciátorů šikanování. Takto zaměřený pedagog nepřímou, ale účinně podporoval ducha šikanování“.¹⁴⁵

4.4 Co by mělo pedagoga varovat?

Pokud půjde o všímavého pedagoga, brzy postřehne, že dítě nemá žádné kamarády. Nikdo si s ním nepovídá. Stále chodí za učitelem, postává před jeho kabinetem. Neustále chodí sám a poslední. Vůbec se neprojevuje, jako by tam snad ani nebylo. Málokdy se usměje. Působí smutně, ustaraně a vystrašeně. Nechodí se spolužáky na společné výlety ani na tělocvik. Raději zůstává doma. Jeho absence je vysoká nebo neomluvená. Možná velmi trpí a nedokáže se svěřit, požádat o pomoc. Učení mu nejde tak jako dřív. Poslední dobou je hodně pobledlé, pohublé a nesoustředěné. Stále ztrácí peníze, nedokáže rozumně vysvětlit proč. Má potrhané a špinavé oblečení, vysvětlení jsou stále podobná a bizarní. Spolužáci si z něj dělají legraci při jeho neúspěchu před tabulí.¹⁴⁶

Hájek, Hofbauer a Pávková upozorňují na další první signály, které by měly učitele varovat. Nazývají je jako **nepřímé znaky šikany**:

- dítě je stále samo, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;

---

144 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 73-74.

145 KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 61.

146 Srov. GAJDOŠOVÁ, E. HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*, s. 217-218.

- při týmových hrách a sportech bývá spolužáky vybíráno jako poslední;
- při volných činnostech (například ve školní družině) chce být co nejbližší vychovateli;
- před skupinou se chová nejistě a ustrašeně;
- má blízko k pláči, stále více se uzavírá do sebe;
- stále něco postrádá, jeho věci jsou poškozené a znečištěné;
- ztrátu a poškození věcí odmítá vysvětlit nebo jsou jeho vysvětlení bizarní¹⁴⁷

4.5 Mohou tresty vyvolávat šikanu?

Trest by měl být podnět, kterým uplatňujeme reakci, na jejímž základě se snižuje pravděpodobnost, že daná reakce se nebude opakovat. V zásadě by se měl rozlišovat „trest záměrně vytvořený“ a „trest působící samovolně“¹⁴⁸, neboť jsou zcela odlišné. Jejich odlišnost je patrná na příkladu, kdy žák usne v hodině a učitel mu dá napsat za trest úvahu na téma: „*Proč se nespí při vyučování*“. Tím se vysvětluje uměle vytvořený trest. V opačném případě, žák pocítí samovolné působení trestu, neboť, když se v hodině probudí, zjistí, že neví, co se probíralo. Druhý den se jeho obava potvrdí tím, když nezvládne napsat test z probírané látky.¹⁴⁹

Hrabal, Mann a Pavelková mají pocit, že často se opakující tresty, mohou v dětech vyvolat agresivitu: „*Jestliže se trest často opakuje, může jej žák chápat jako běžný projev agrese (násilí) v mezilidských vztazích a uplatňovaný především proti slabším jedincům. Jakmile k tomu má příležitost, chopí se trestajícího sám.*“¹⁵⁰

Podobný názor zastává Berkowitz, když se domnívá, že: „*Tělesný trest, který dítě chápe jako oprávněný, vede ke snížení jeho agresivity. Naopak stejný tělesný trest za stejný přestupek, který chápe jako pouhou demonstraci toho, co si může dovolit silný vůči*

147 Srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 199.

148 Srov. CANGELOSI, J. *Strategie řízení třídy*, s. 55.

149 Srov. *tamtéž*, s. 55.

150 HRABAL, V. MAN, F. PAVELKOVÁ, I. *Psychologické otázky motivace ve škole*, s. 156-157.

slabému, vede ke zvýšení agresivity“.¹⁵¹ Rogge má podobný názor, neboť si myslí, že pohlavky nejsou vhodné alternativy jednání, které by zaručovaly zlepšení vztahů, ale naopak zesilují nepřátelství a vzájemnou neúctu.¹⁵²

Maďarský psycholog B. Kozéki také nedoporučuje trestání dětí za sebemenší přestupky, naopak si myslí, že dítěti by se měl dát větší prostor pro volné chování, ale s tím předpokladem, že žák bude mít ve škole přesně určené hranice, kam až může zajít. Často se podle něj stává, že trest netrestá prohřešek, ale vyjadřuje postoj učitele vůči trestanému žáku, proto navrhuje přizpůsobit vždy velikost trestu míře prohřešku. Trest v budoucnu může vyvolávat strach a posilovat snahu žáka vyhnout se kontaktu s učitelem. V opačném případě dojde k potlačení strachu a trest pozbývá na účinnosti. Důležité je, aby učitel při káráni nezvyšoval hlas nebo dokonce křičel. To předpokládá jistou profesionalitu učitele v pedagogické komunikaci.¹⁵³

Tělesné tresty na našich školách nejsou zakázané.¹⁵⁴ Pokud nějakému učiteli „ujede ruka“, jistě se s tím nebude chlubit. Podle mého názoru je to hodně ponižující jak pro žáka, tak pro učitele. Pavel Říčan v žádném případě neradí používat tělesných trestů, ani v případě, že by šlo o šikanu a naše argumenty byly sebeděsivější.¹⁵⁵ Pro případ, že se situace učiteli vymkne, doporučuje předem zvážit pro a proti, neboť: „*Uvažujeme-li o prospěšnosti tělesného trestu, měli bychom si položit otázku, jak zapůsobí nejenom na provinilce, nýbrž i na oběť agrese a na celý kolektiv třídy*“.¹⁵⁶

Jinak řečeno, učitel dá průchod nahromaděné frustraci ve svém těle, ale někteří žáci, z toho mohou být v šoku nebo naopak možná nabudou dojmu, že takto se ve společnosti správně řeší spory a šikana se dál šíří.

---

151 ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 69.

152 Srov. ROGGE, J. *Děti potřebují hranice*, s. 115.

153 Srov. NALEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s.89.

154 Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 68-70.

155 Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 68-70.

156 ŘÍČAN, tamtéž, s. 68.

4.6 Prevence šikany formou volnočasových aktivit

Zájmová činnost je primární prevencí,¹⁵⁷ při které dochází k smysluplnému využívání času a pozitivnímu rozvoji osobnosti všech zúčastněných, prostřednictvím společensky žádoucích aktivit. Pedagogičtí pracovníci zde dohlíží, aby nedošlo k šikaně. Děti mají možnost vytvořit si obranný mechanismus, naučit se komunikaci s pedagogy a svými vrstevníky.

Výchovně-vzdělávací formou lze provádět prevenci šikany vhodnou náplní zájmových činností, kde budou uskutečňovat své zájmy. Zájmové činnosti podporují, sebevýchovu, žádoucí rysy osobnosti. Zlepšují fyzickou zdatnost a kondici. Vychovávají k odpovědnosti za své zdraví. Posilují citové vazby a cvičí komunikační dovednosti. Rozšiřují uplatnění dítěte ve skupině. Zvyšují jeho sociální kompetence, rozvíjí sociální orientace a posilují odpovědnou participaci (spoluúčast) na vytváření programu v sociální skupině. Učí hodnotit své jednání a přijímat důsledky svého chování. Vytváří společensky žádoucí hodnotové orientace. Dítě získává základy právního vědomí. Uvědomuje si nejen vlastní práva, ale také povinnosti. Pedagog se při zájmových činnostech snaží v dětech posilovat schopnost, aby nepodléhaly negativním vlivům z okolí.

Interaktivní programy jsou metody, které umožňují uskutečňovat rozhovory individuálně nebo s malými skupinami žáků.¹⁵⁸ Při rozhovorech se žákům hlavně pomáhá zvyšovat sebevědomí, zdolávat konflikty, stres, zachovávat integritu osobnosti, prohlubovat sociální vztahy, komunikaci se spolužáky a pedagogy, čelit tlakům ze strany společnosti, včetně učitelů a spolužáků.

Současná výchova se snaží naučit děti, aby odolaly nástrahám, které je obklopují ve škole a mimo vyučování. Jedná se hlavně o gemblérství, drogy, nesnášenlivost, šikanu. Jsou to trendy dnešní společnosti, které jsou vyvolány ekonomickými rozdíly ve společnosti, výchovným působením v rodině a ve škole, kterou dítě navštěvuje.

Pedagog, pracující s dětmi by měl rozpoznat šikanu včasnou intervencí a zabránit jejím dalším projevům. Šikana v životě dítěte může narušit prospěch a vztahy mezi spolužáky.

---

157 Srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 194.

158 Srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 194.

Hájek, Hofbauer a Pávková uvádějí tyto druhy prevence:

Nespecifická primární prevence

Žáci si za pomoci volnočasových aktivit osvojují pozitivní chování a zdravý životní styl.

Specifická primární prevence

Zaměřuje se na předcházení rizikových forem chování u dětí a omezení jejich výskytu.

Všeobecná prevence

Prevence je nasměrována na širokou populaci, u které ještě nebyly zjištěny žádné patologické jevy.

Selektivní prevence

Tato prevence se zaměřuje hlavně na žáky, u kterých lze předpokládat, že by u nich mohlo dojít ke zvýšenému rizikovému chování.

Indikovaná prevence

Orientuje se hlavně na skupiny nebo jednotlivce, u kterých se rizikový faktor již vyskytl a to bez ohledu na to, jestli k projevům došlo v rodině nebo ve škole.¹⁵⁹

4.7 Jak správně řešit šikanu ve škole?

Prvním krokem provést diagnostiku výskytu šikany. S provedením diagnostiky mohou souviset překážky, které se nazývají „*komplot velké šestky*“,¹⁶⁰ jehož konkrétní znaky jsem již uvedla v kapitole, kterou jsem věnovala šikaně. Po uvědomění si těchto překážek, kterými bude hlavně lhaní agresorů, manipulace svědků, ochrana agresorů vlastními rodiči, naléhavé volání o ukončení vyšetřování ze strany rodičů obětí nebo dokonce ochrana agresora včetně maření vyšetřování šikany pedagogem, můžeme přikročit k vlastnímu vyšetřování. Pro správné vyšetřování je nutné stanovit si v jakém stádiu šikanování¹⁶¹ se oběti nachází:

Počáteční stádium - oběť i ostatní ze skupiny otevřeně hovoří o tom co se stalo,

---

159 Srov. tamtéž, s. 193.

160 Srov. SLAVÍKOVÁ, I. *Prevence šikanování ve školách*, s.17.

161 Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování. ve školách*, s. 92-93.

svědci vyjadřují nesouhlas se šikanováním, ostatní členové skupiny násilí nepopírají, cítí soucit s obětí, ve skupině chybí soudržnost.

Pokročilé stádium - oběť v tomto stádiu je již ustrašená, může docházet ke zraněním (věšení, škrcení, skupinové bytí jež se nazývá lynčování), která zdůvodňuje oběť bizarním způsobem, svědci odmítají vypovídat nebo připouští, že nesmí vypovídat pod pohrůžkou násilí, ostatní členové skupiny násilí bagatelizují, svědci hledají polehčující okolnosti pro agresory, atmosféra vztahů ve skupině je napjatá.

- **Základní schéma strategie při vyšetřování:**¹⁶²

- Vést rozhovor s informátory a obětí.
- Nalézt vhodné svědky.
- Konfrontační nebo individuální rozhovor se svědky. V žádném případě nekonfrontovat agresory a oběti!¹⁶³
- Zajistit ochranu obětem.
- Rozhovor s agresory nebo konfrontace mezi nimi.¹⁶⁴

4.8 Rekapitulace

Škola má mnoho prostředků, jak šikanu minimalizovat, stačí je používat ve správný čas a ve správnou dobu. Hlavním prostředkem se jeví komunikace se žáky, správná motivace, demokratická výchova, adekvátní tresty, dozory a všímavost pedagogů. Neboť učitelé a pedagogové, kteří se zajímají o chování a vztahy ve třídě, mohou odhalit žáka, jenž se nachází na okraji skupiny a včasnou intervencí předejít šikaně. Naopak nešímavost učitelů a dozory, které nejsou vykonány důsledně nemohou zcela šikanu na našich školách eliminovat. Obdobné je to i v případě nepřiměřených trestů, které ztrácí svůj efekt a mohou

---

162 Srov. SLAVÍKOVÁ, I. *Prevence šikanování ve školách*, s.23.

163 KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 94.

164 Srov. SLAVÍKOVÁ, I. *Prevence šikanování ve školách*, s.23.

naopak v žácích vyvolávat agresivitu.

Důležitým předpokladem k dosažení cíle je, aby učitel věděl o nevhodných postupech a chybách ve výchově a vyšetřování šikany, vyvaroval se možných nesprávných postupů a používal jen osvědčených pravidel, které přispívají k minimalizaci šikany. Nermalou variantou k úspěšnému minimalizování šikany se jeví společný zájem a vzájemná vazba mezi školou a rodinou, spolu s přesvědčením žáků, že být slušný a netolerovat násilí ve škole je zcela normální postoj ve společnosti.

5 - Kde hledat odbornou pomoc?

Při podezření na šikanu si rodiče promluví s třídním učitelem, ředitelem školy kam dítě dochází na vyučování či zájmovou činnost, popřípadě případ ohlásí na policii nebo o pomoc požádají odbor sociální péče na městském či obvodním úřadě. Touto problematikou se také zabývá oddělení péče o mládež, kde pracuje sociální kurátor pro mládež, jehož náplní práce je i šikana včetně jejích projevů a násilí mladistvých.

5.1. Právo a šikana

Šikana je závažné patologické chování, které může naplnit skutkovou podstatu trestných činů, jak uvádí JUDr. PhDr. Oldřich Choděra, a dále říká: „*S pojmem šikana, šikanování se právní praxe setkává poměrně často. Tento pojem se vyskytuje v rozhodnutích a zahájení trestního řízení, pracují s ním státní zástupci při sestavování obžalob a vyskytuje se i v odůvodněných rozsudku. S pojmem šikana nebo šikanování se setkáváme v soudních protokolech i ve vyšetřovacích spisech policie*“.¹⁶⁵

5.2. Trestné činy

- *trestný čin omezování osobní svobody;*
- *trestný čin vydírání;*
- *trestný čin vzbuzení důvodné obavy;*
- *trestný čin loupeže;*
- *trestný čin znásilnění, pohlavního zneužívání či kuplířství;*
- *trestný čin ublížení na zdraví;*
- *trestný čin poškozování cizí věci.*¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 118.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 71.

Zamezuje-li agresor spolužákovi být na určitém místě tím, že ho například zavírá na záchodě nebo ve třídě. Jedná se o **restný čin omezování osobní svobody**.

Pokud agresor chce, aby spolužák pro něj vykonal úkon, který je pro jeho osobu ponižující, jde o **restný čin vydírání**.

Vyhrožuje-li agresor spolužákovi, újmou na zdraví nebo dokonce fyzickou likvidací, jedná se o **restný čin vzbuzení důvodné obavy**.

Odebere-li agresor dítěti mobil pod pohrůzkou násilí, dopouští se **restného činu loupeže**. JUDr. PhDr. Oldřich Choděra ještě dodává: „*Nezáleží jakou hodnotu má tato cizí věc, rozhodující je samotný fakt, že někdo použije násilí vůči jinému, aby se zmocnil jeho věci. Trestní zákon proto stanoví na restný čin loupeže, velmi přísnou trestní sazbu, a to trest v odnětí svobody v trvání dvou až deseti let.*¹⁶⁷

Šikanování, které má sexuální formy, může naplňovat skutkovou podstatu **restního činu znásilnění, pohlavního zneužívání či kuplířství**.

Dlouhodobé projevy šikany, které se podepsaly na zdraví oběti, mohou být kvalifikovány jako **restný čin ublížení na zdraví**.

Je-li oběť, která je dlouhou dobu vystavena soustavnému ničení osobních věcí, pak se agresor dopouští **restného činu poškozování cizí věci**.¹⁶⁸

5.3. Zákony

V této části uvádím příklady zákonů, jelikož některé projevy šikany, by mohly též spadat do jejich tématické oblasti.¹⁶⁹

- „**Zákon č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen **školský zákon**), řeší práva a povinnosti školy, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců“.
- „**Zákon č. 94/1963 Sb.**, **zákon o rodině**, ve znění pozdějších předpisů (dále je zákon o rodině), obsahuje některé odstavce, které se týkají vztahů rodičů a dětí,

167 KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování. ve školách*, s. 120.

168 Tamtéž, s. 120-121.

169 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 131.

odpovědnosti rodičů a dětí, odpovědnosti rodičů a výchovných pracovníků“.

- *„Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o sociální a právní ochraně dětí), se zabývá problémy dětí, které jsou nějakým způsobem ohrožené“.*
- *„Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále je zákon o přestupcích)“.*
- *„Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní zákon).“¹⁷⁰*

5.4. Odborná centra, která pomáhají se šikanou

„Středisko výchovné péče“

„Pedagogicko-psychologická poradna“

„Projekt minimalizace šikany a jeho odborníci Sdružení linka bezpečí“

„Poradna na www.minimalizacesikany.cz“

„Amnesty Internacional ČR, www.amnesty.cz“¹⁷¹

5.5. Bezkontaktní poradny

Linka bezpečí a Krizové centrum (nadace Naše dítě)

Ústavní 95/91, 181 00 Praha 8

bezplatná linka 0800 15 55 55 (v provozu 24 hodin denně)

Bílý kruh bezpečí

(Sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti a jejich blízkým)

Spytihněvova 6, 128 00 Praha 2

kontakt: 02 43 88 33¹⁷²

---

170 VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 113-114.

171 Dostupné na: http://www.minimalizacesikany.cz/files/publicita/O2_Nadace_BOX_A1.indd.pdf

172 KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 127.

Rodičovská linka 840 11 234¹⁷³

Poskytuje rady rodičům i prarodičům, ctí anonymitu. Bohužel nevýhodou těchto linek je, že zde neexistuje zpětná vazba, při které by bylo možné si ověřit výsledky krizové intervence. Pomoc je zaměřena na krizovou intervenci, sociálně patologické jevy. Telefonickou pomoc zde poskytují psychologové.¹⁷⁴

5.6. Školská zařízení, která se zabývají prevencí šikany

Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)

Náplní práce, tohoto školského zařízení je také prevence šikany. Vztahy ve třídě je možné zmapovat pomocí sociometrie. Jedná se o vyplňování dotazníků. Na základě výsledků je možné stanovit diagnózu šikany ve třídě a intervenční plán.

Středisko výchovné péče (SVP)

Zde odborní pracovníci poskytují preventivně-výchovné a poradenské služby. Jejich prevence se zaměřuje na patologické projevy chování včetně šikany. Formy pomoci, ze kterých je si možné vybrat jsou tři.

Ambulantní konzultace

Objednat se předem, konzultace jsou bezplatné. Ctí se zde diskrétnost, pokud nebyla naplněna ohlašovací povinnost. Sezení jsou individuální i skupinová. S cílem posílit sociální dovednosti dítěte.

---

¹⁷³ VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 131.

¹⁷⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 131-132.

Celodenní péče

Pobyt zde trvá osm týdnů. V odpoledních hodinách zajišťuje výuku speciální pedagog. Výchovný program se zaměřuje na změnu postojů, které nejsou v rozporu se společenskými normami. Pobyt doporučuje ambulantní oddělení. Náklady si hradí rodiče sami.

Preventivně-výchovný pobyt

Pobyt trvá osm týdnů. Výuka je zajištěna. Cílem preventivního pobytu je naučit děti komunikovat v rodině, samostatně jednat, rozhodovat se, zmírnit sociální projevy. Rodiče během pobytu dětí dochází na odborné konzultace.¹⁷⁵

Neziskové organizace

Prevenčí šikany se zabývají i občanská sdružení, například Společenství proti šikaně.¹⁷⁶

5.7. Rekapitulace

Pátá kapitola upozorňuje na řadu zákonů a předpisů, které by s touto problematikou mohly souviset. Dětem je třeba neustále vštěpovat, jaká jsou jejich práva a zároveň i povinnosti, neboť zodpovědnost za chování svých dětí má zákonný zástupce, tedy rodič.

Nevíme-li si rady a potřebujeme pomoc odborníka, nabízí se řada odborných středisek, kde pracují odborníci na problematiku šikany. Pro méně odvážné rodiče nebo oběti, které chtějí zůstat v anonymitě se jako vhodnou variantou jeví bezkontaktní hovor formou telefonické linky, kde pracují zkušené psychologové. Nevýhodou pro psychology těchto linek je, že zde nemají zpětnou vazbu, pokud je šikanovaný opět nekontaktuje, aby se poradil na dalším postupu.

---

¹⁷⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, s. 132-135.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 136.

Závěr

Primárním cílem bakalářské práce bylo prokázat vlastní hypotézu, kterou jsem předpokládala, že správně vedená a včasná prevence je účinnou pomocí k minimalizaci šikany, a tudíž má smysl se jí dále zabývat. V závěru této práce bych ráda zdůraznila: Moje hypotéza se mi podařila objasnit a potvrdit na základě nastudované literatury a citací, které uvádím.

Je-li ze strany společnosti, rodičů a hlavně pedagogických pracovníků zájem blíže nahlédnout do problematiky našich škol, kterou je šikana, nabízí se k této problematice celá řada vhodných prostředků, (plakáty, filmy, webové stránky, knihy Minimalizace šikany, Prevence a řešení šikany, Nová cesta k léčbě šikany a jiné), které poskytují cenné rady v podobě praktických metod diagnostiky a prevence. Mnohé tituly odkazují na jiná další díla s podobnou tematikou, ze kterých je možné čerpat informace, neboť bez patřičných znalostí, porozumění teorie a empatie vůči šikanovaným, není možné zvládnout řádné a bezpečné řešení šikany. Nepřehlédnutými poutači s tematikou tohoto destruktivního jevu, jak jsem již uvedla jsou plakáty nebo letáky s informacemi k prevenci, které by se již dnes měly vyjímat na viditelných místech všech škol, a stát se tak primárním prostředkem informací pro žáky i rodiče, pokud by snad do této doby nebyli ještě informováni. Dalším vhodným prostředkem k minimalizaci šikany se jeví kamerový systém, který se umisťuje na inkriminovaná místa škol, kterými jsou hlavně šatny a chodby.¹⁷⁷

Pedagogové mohou poskytnout první pomoc v oblasti prevence šikany formálním skupinám, neboť mají ve škole k dispozici metody jak efektivně a s patřičným ohledem při zjišťování šikany v různých stádiích „onemocnění“ pomoci rozhodujícím a bezpečným způsobem. Prevence vychází z možností školy a v zásadě její připravenosti v podobě vyškolených specialistů v jednotlivých vrstvách prevence, mezi které patří výchovný pracovník, školní metodik prevence, školní inspektor, okresní metodik preventivních aktivit, krajský školní koordinátor a Metodický pokyn ministra k prevenci sociálně patologických jevů.¹⁷⁸

---

177 Srov. DUBIN, N. *Šikana dětí s poruchami autistického spektra*, s.149.

178 Srov.KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 263.

V případě první pomoci se účinnými metodami jeví tři praktické pohledy Koláře, kde je šikana chápána jako nemocné chování, závislost a porucha vztahů ve skupině. Kolář zde popisuje šikanování ze tří pohledů, neboť pro pedagoga je důležité, aby při diagnostikování mohl posoudit v jakém stádiu se inkriminovaná skupina právě nachází. Jeden pohled je z „vnějšku“, kterým se díváme na šikanování jako na nemocné chování, zbývající dva pohledy jsou „zevnitř“. Do této kategorie se řadí šikanování jako závislost a těžké porušení vztahů ve skupině. Všechny tři pohledy je nutné při poskytování pomoci reflektovat.¹⁷⁹

Minimalizovat šikanu již při jejích prvních náznacích snižuje „zdravá sebeobrana“, nebo-li „výchova k násilí“,¹⁸⁰ jejímž vlivem se u žáků šíří vzájemná pomoc mezi vrstevníky. Zvyšuje se sebevědomí a schopnost dětí, vyřešit šikanu samostatně dřív, než se stačí projevit. O výchově k násilí hovoří Pavel Říčan, jehož názor nebyl zprvu přijat, ale díky profesoru Matějčkovi, který jej v názoru podpořil, měla jeho myšlenka již váhu, jak sám potvrzuje vlastními slovy: „Když jsem nedávno tento názor vysvětlil v přednášce pro křesťanské rodiče, narazil jsem na nesouhlas. Někteří posluchači sdělovali, že považují za jediné správné učit své děti neprát se, rány neoplácet. Teprve podpora profesora Matějčka, který byl přítomen, dodala mým slovům potřebnou váhu“.¹⁸¹

Šikana je záležitostí skupiny. Její prvotní řešení je právě na samotných žácích. Tudíž vhodnou variantou jak čelit šikaně je i pasivní forma, která spočívá v tom, že se děti svěří rodičům, pedagogům nebo výchovnému poradci, školnímu metodikovi prevence či školnímu psychologovi, tedy osobám, které se šikanou zabývají. Nemusí jít vždy o dospělé osoby. Těmi, kdo mohou šikanovanému žákovi pomoci, jsou i jeho kamarádi, kteří již nevydrželi pohled na utrpení svého spolužáka a měli potřebu tuto situaci řešit.

Důležitým předpokladem při pasivním zasahování proti šikaně je vstěpovat dětem, že „žalování“ za účelem boje proti násilí není žádná ostuda a už vůbec se nejedná o „žalování“, nýbrž o velké hrdinství. I když mezi dětmi je tato forma, jak sdělit učitelům informaci tohoto typu, považována za nepřijatelné chování.

Rodiče a pedagogové musí tedy mít na zřeteli, že podat takové sdělení učitelům, vyžaduje

---

179 Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování. ve školách*, s. 20-27.

180 Srov. tamtéž, s. 89-93.

181 Tamtéž, s. 89-93.

od dítěte jistou dávku odvahy a odhodlání. Žák, který sdělil tuto citlivou informaci, musí mít od pedagoga zajištěnu absolutní anonymitu a v žádném případě nesmí být prozrazen tento informační zdroj. Důležitým prostředkem pro zajištění anonymity se na našich školách jeví jako velmi vhodný pomocník pro žáky, schránky důvěry.

Pokud žák sám považoval za vhodné vystoupit se svým tvrzením veřejně a dobrovolně, bude jistě namíste jeho odvážný čin patřičně pochválit. Pedagog, musí neustále reprodukovat všem žákům, že škola včetně pedagogů neakceptuje šikanu. Tímto postojem bude povzbuzovat všechny žáky, aby se též v budoucnu zapojili do boje proti šikaně.

Velmi ideální situací by na našich školách bylo samostatné aktivní vystupování proti šikaně, bez aktivace ze strany pedagoga, ale k těmto vhodným postojům musí být žáci vychováni již od samého počátku školní docházky. V opačném případě hrozí riziko, že se šikana obrátí proti žákům. Neméně důležitým předpokladem, při této výchově k prevenci bude velmi dobrá znalost kolektivu třídy ze strany pedagoga, aby mohl vychovávat své žáky k aktivnímu zasahování proti šikaně.

Rozhodujícím faktorem pro boj proti šikaně ve škole se prokázala i jistá odvaha a schopnost učitele podstoupit možná rizika. Riziky se jeví potíže vyplývající s vyšetřováním šikany. Neboť pedagog musí vzdorovat obětem, agresorům či ostatním členům skupiny včetně arogantních rodičů agresorů, kdy již nikdo ze zúčastněných nehodlá při vyšetřování šikany spolupracovat, včetně rodičů obětí, kteří chtějí ukončit vyšetřování.¹⁸² Pokud se učitel v této fázi nechá odradit nebo zastrašit a nebude mít snahu pokračovat v ochraňování slabých dětí a radit jim, jak mají správně odolávat vůči projevům šikany, bude se tento destruktivní jev opět rozmáhat na našich školách. Ostatní děti a jejich rodiče, které prozatím šikana přímo nezasáhla, budou mít dojem, že nemají žádnou ochranu a podporu ze strany pedagogických pracovníků. Pedagogové musí žákům neustále nabízet pomoc a zároveň je aktivovat vhodnou motivací k boji proti šikaně. Žákům je třeba vštěpovat, že boj proti tomuto jevu je možný a rozhodně jeho prevence má naději dosáhnout úspěchu.

Vhodným příkladem bude správně vyšetřená šikana, psychologická podpora obětem i agresorovi. Neboť i agresora je třeba léčit vhodným způsobem. Soustavný negativní postoj

---

182 Srov. SLAVÍKOVÁ, I. *Prevence šikanování ve školách*, s.17.

vůči agresorovi, by mohl jeho agresivitu ještě více zesílit. Agresor si musí vhodným přístupem pedagoga uvědomit negativní stránky svého chování, ale zároveň mu pedagog musí dát najevo, že hodlá pokračovat ve spolupráci s ním, neboť si je vědom i jeho kvalit a hodlá mu pomoci. Mezi agresorem a obětí musí dojít ke smíru. Správným vedením ze strany pedagoga bude, aby agresor pochopil různorodost osobností, které se kolem něj nachází a začal respektovat individualitu člověka. Na každé vyšetřování je třeba pohlížet jak z psychologického, tak pedagogického hlediska.

Šikanu lze například zahrnout do výchovného programu školy. Vhodným a účinným prostředkem v prevenci proti šikanování je výchova, která vede ke zvyšování sebevědomí žáků formou pochval a oceňování. Učitel nebo vychovatel musí brát na zřetel, že zadávání úkolů by vždy mělo být v souladu s věkovou kategorií dětí a jejich schopnostmi, namísto soustavného trestání a kritizování nedostatků. V zásadě jde o to, aby školy vytvořily pro své žáky klima plné pozitivní energie.

Vhodnou prevencí proti násilí je také Filozofie pro děti, která může být též vnímána jako preventivní program. Například kniha „Blanka a Jirka“ je druhým příběhem z řady Filozofie pro děti: Prevence násilí. Publikace nastiňuje možné každodenní situace, jež se mohou odehrávat ve škole, doma i v celé společnosti a je vhodným čtením pro děti ve věku 6-8 let.¹⁸³

Dalšími prostředky k minimalizaci šikany se jeví dozory, jak jsem se již zmínila v kapitole věnované škole. Zjednodušeně řečeno, dozory zcela jistě mohou do jisté míry omezit šikanu na našich školách, ale nejsou schopny ji zcela eliminovat. Neboť efektivní dozor musí směřovat více do hloubky a dostat se až k samému „podhoubí“ ve třídě nebo celé škole. V oblasti prevence, která je vykonávána dozory, totiž nestačí jen obcházet inkriminovaná místa.¹⁸⁴ Dozor pedagoga je nutné systematicky propojit s oběťmi a žáky, kteří nesympatizují se šikanou v jejich třídě a škole. Správnou cestou je tedy pozorování a komunikace se žáky na chodbě při dozoru, kdy při rozhovoru může pedagog zjistit mnoho informací, které ani nepředpokládal. Sbírat tak pomalu „střípky“, ze kterých později složí celý obraz aktérů šikany, tím získá komplexní pohled na daný problém, který se ve třídách

---

183 Srov. dostupné na: <http://www.p4c.cz/index.php?s=knihovna&f=pribehy&aid=311>

184 Srov. BENDL, S. *Prevence s řešením šikany ve škole*, s. 87-99.

odehrává.

Vhodnou prevencí proti šikaně jsou také školení a příprava učitelů v rámci problematiky šikany včetně její prevence a úspěšného řešení.

Předpoklad správné prevence šikany a dále i jejího řešení závisí na určitých schopnostech učitele, které úzce souvisí s jeho vnímavostí, protože k povolání učitele by mělo patřit, že pedagog, který pracuje s lidmi a dětmi obzvláště, musí být schopen empatie, zastává demokratické zásady řízení, protože efektivním přístupem v boji proti šikaně ve škole se jeví demokratická výchova. Pedagog by měl dát žákům prostor pro jejich návrhy, ptát se dětí kam chtějí jet na výlet. Zde dochází k vytvoření zdravých přátelských vztahů, k posilování sebevědomí potencionálních obětí včetně pěstování odolnosti vůči projevům agresivity.

Z uvedené literatury¹⁸⁵ vyplývá, že v rodinách, kde je vše v souladu, rodiče se dětem maximálně věnují, komunikují s nimi, vhodně regulují jejich volný čas, mají tyto děti k šikanování mnohem menší sklon. Naopak děti zanedbávané, bez patřičného dohledu a kontroly ze strany rodičů, bývají častěji aktéry šikany.

Jako varovné signály se ukázaly, nesprávné postoje¹⁸⁶ rodičů vůči dětem, neboť ty mohou do budoucna aktivovat projevy šikany. Rodič, který bagatelizuje nebo naopak omlouvá své dítě, které ve škole šikanuje slovy: „*Lepší, když někoho šikanuje, než aby byl šikanovaný*“,¹⁸⁷ nevědomě podporuje šikanu ve škole. Bendl tyto rodiče nazývá jako „*přilévače oleje do ohně*“.¹⁸⁸

Stručně řečeno, rozsah možných metod pro pedagogy se nabízí i rodičům, a tudíž minimalizace šikany je v obou prostředích (škola, rodina) reálná. Pro oba články rodiče a pedagogy se jeví jako primární pomoc výchova, jež vede k pozitivnímu formování osobnosti dětí. V zásadě vyšlo najevo, že negativní postoje rodičů i učitelů vůči šikaně, snižují agresivitu dětí, a tím dochází k minimalizaci šikany ve škole. V opačném případě agresivita v rodinách ze strany rodičů nebo masmédií má špatný vliv na dítě, protože děti se učí nápodobou.

---

185 Srov. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*, 2009. s. 49-63.

186 Srov. tamtéž, s. 67-71.

187 BEND, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*, s. 53.

188 Srov. BEND, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*, s. 53-54.

Ve školním prostředí se spouštěčem může stát i pedagog, který používá nevhodné výchovné metody. Mezi ty hlavní patří například ironie, zesměšňování žáků nebo často se opakující tresty, které ztrácí na účelnosti, ale naopak vyvolávají u dětí agresivitu.

Při rodinné a školní prevenci je velmi důležité, jaké má dítě vazby se svými rodiči a učiteli, neboť tím se zvyšuje schopnost pedagogů a rodičů zachytit včasné odhalení signálů dítěte, pokud je šikanované.

Vše se vším souvisí, stejně tak i agresivní projevy potřebují pro svůj vznik vhodnou konstelaci různých faktorů. Pokud známe příčiny a inkriminovaná místa vzniku, dokážeme tyto spouštěcí mechanismy minimalizovat.

Říká se, že „v jednotě je síla“. Pokud všichni učitelé, rodiče a žáci dají striktně najevo, že šikanu ve škole neakceptují a aktivně se zapojí k její prevenci, pak se šikana podle mého názoru může na našich školách minimalizovat.

Vzhledem k tomu, že bakalářská práce „Šikana“, charakterizuje prevenci, zúčastněné osoby, metody, prostředky, její diagnostikování a správné vyšetření včetně překážek, jenž se nazývají jako komplot velké šestky,¹⁸⁹ překročila jsem stanovený limit stránek pro vypracování zadaného tématu, neboť bez uvedení všech těchto informací, které popisují, by nebylo možné poskytnout komplexní pohled na tuto problematiku.

---

189 Srov. SLAVÍKOVÁ, I. *Prevence šikanování ve školách*, s.17.

Seznam literatury a zdrojů :

- ANTIER, E. *Agresivita dětí*. Praha: Portál, s. r. o., 2004. ISBN 80-71-78-808-2
- BENDL, S. *Kázeňské problémy ve škole, Aktualizované a doplněné vydání*, Praha: Triton. 2011 ISBN 978-80-7387-436-0
- BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9
- BĚLOHLÁVEK, F. *15 typů lidí*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3001-1
- BOURCET, S. GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma*. Praha: Albatros. 2006. ISBN 80-00-01552-8
- CANGELOSI, J. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, s. r. o., 1993. ISBN 80-7178-014-6
- DOYLE, T. W. *Proč mě pořád někdo šikanoje?* Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-804-5
- DUBIN, N. *Šikana dětí s poruchami autistického spektra*. Praha: Portál, s r o, 2009. ISBN 978-80-7367-553-0
- ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, s. r. o., 1995. ISBN 80-7178-419-2
- ERB, H. H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Amulet, 2000. ISBN 80-86299-22-8
- GAJDOŠOVÁ, E. HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*. Praha: Portál, s. r. o., 2006. ISBN 80-7367-115-8
- GILBERT, G. *O dětech a výchově*, Praha: Portál, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7367-609-4
- HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1
- HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, s. r. o., 2003. ISBN 80-7178-763-9
- HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1993. ISBN 80-90 15 49-0-5
- HELUS, Z. *Vyznat se v dětech*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2. doplněné vydání, 1984. „ISBN neuvedeno“
- HELUS, Z. *Psychologie pro střední školy*. Praha: Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-245-4
- HRABAL, V. MAN, F. PAVELKOVÁ, I. *Psychologické otázky motivace ve škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-04-23487-9

- KOUKOLÍK, F. DRTILOVÁ, J. *Život s deprivanty I, Zlo na každý den*. Praha: Galén.2001. ISBN 80-7262-088-6
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, s. r. o., 2001. ISBN 80-7178-513-X
- KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s. r. o., 2011. ISBN 978-80-7367-871-5
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, s. r. o., 2000. ISBN 80-7178-409-5
- KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. ISBN 14-575-86
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, Portál, s.r. o., 2008. ISBN 978-80-7367-383-3
- MÁDROVÁ, E. *Zkuste být dítětem*. Praha: Portál, s. r. o., 1998. ISBN 80-7178-229-7
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, Praha: Portál, s. r. o., 4. vydání, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3
- NELEŠOVÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, Praha. Grada Publishing, a. s., 2005. ISBN 80-247-0738-1
- NOVÁK, T. CAPPONI, V. *Sám proti agresí*. Praha: Grada, 1996. ISBN 80-7169-253-0
- PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8
- PREKOPOVÁ, J. *I rodiče by měli dělat chyby*, Portál, s. r. o. , 2010. ISBN 978-80-7367-766-4
- PREKOPOVÁ, J. SCHWEIZEROVÁ, C. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*, Praha: Portál s. r. o., 5. vydání, 2008. ISBN 978-80-7367-495-3
- PRŮCHA, J. WAKTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, s. r. o., 2003. ISBN 80- 7178-772-8
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9
- VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*. Praha: Portál,s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7367-611-7
- VANÍČKOVÁ, E. *Interpersonální násilí na dětech*, Praha: Úřad vlády v rámci vládní kampaně Stop násilí na dětech, 2009. ISBN 978-807440-001-8
- ROGGE, J. *Děti potřebují hranice*, Praha: Portál, s. r. o., 4. vydání, 2009. ISBN 978-80-

7367-634-6

ROGERS, V. *Kyberšikana*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2

RHEINWALDOVÁ, E. *Rodičovství není pro každého*, Praha: Motto, 1993. ISBN 80-901338-4-3

ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, Praha: Portál, s. r. o., 1995. ISBN 80-7178-049-9

ŘÍČAN, P. JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2010. SBN 978-80-247-2991-6

ŘÍČAN, P. KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing, a. s., 4. zpracované a doplněné vydání. 2009. ISBN 80-247-1049-8

ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, Praha: Portál, s. r. o., 2008. ISBN 978-80-7367-182-2

TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*, Praha. Portál, s. r. o., 2001. ISBN 80-7178-544-X

Dostupné na:

http://www.minimalizacesikany.cz/files/publicita/O2_Nadace_BOX_A1.indd.pdf

Dostupné na: http://www.sikana.org/clanky_soubory/profit.html

dostupné na: <http://www.p4c.cz/index.php?s=knihovna&f=pribehy&aid=311>

Sborník příspěvků: *Prevence šikanování ve školách*. SLAVÍKOVÁ, I. Praha: IPPP ČR s podporou MŠMT ČR, 1998. „ISBN neuvedeno“

Rodina a škola, časopis pro všechny rodiče a učitele, 2011, roč. LVII, č. 8. „ISBN neuvedeno“

Abstrakt

Věra Hřebečková, *Šikana*. České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky.

Vedoucí práce PhDr. Zuzana Svobodová PhD.

Klíčová slova: šikana, prevence, škola, agresivita, agrese, oběť, agresor, pedagog, rodina, spolužáci

Bakalářská práce „Šikana“ pojednává o projevech a prevenci šikany ve škole.

V první kapitole jsou popsány příčiny, prvotní zrod agresivity, eliminace.

Druhá kapitola vysvětluje historii a pojem šikany, podrobněji se zabývá příčinami, zamýšlí se nad osobnostmi všech zúčastněných.

Třetí kapitola je věnována rodině a možným metodám, způsobu, jak minimalizovat šikanu v rodinném prostředí. Uvádím zde vhodná doporučení pro komunikaci rodičů s dětmi, neboť jsou-li dodržena, vztahy jsou pevnější a šikana se minimalizuje. Zároveň upozorňuji na nevhodné postupy rodičů a jejich možné pozdější negativní reakce.

Čtvrtá kapitola se zabývá prostředky minimalizace šikany ve škole. Popisuje metody prevence, které škola používá, uvádí správné způsoby vyšetřování šikany a opět se zamýšlí nad osobnostmi všech zúčastněných. Zkoumá, zda jsou příčiny šikany v jejich nesprávném chování a zároveň se snaží najít způsoby, směřující k minimalizaci šikany.

Pátá kapitola vymezuje hranice pozitivního chování, upozorňuje na hrozící rizika, k nimž při překročení těchto hranic dochází. Navrhuje možná řešení za pomoci odborníků, odborných středisek a zákonů, jenž se šikanou zabývají. Na konci všech kapitol je vždy stručná rekapitulace napsaného.

Abstract

„Bullying“

Keywords: bullying, prevention, school, aggressiveness, aggression, victim, aggressor, pedagogue, family, classmates.

The Bachelor thesis „Bullying“ deals with the demonstration and prevention of bullying in the school environment.

The first chapter describes the cause, the primal source of the aggression, elimination.

The second chapter explains the history and the very meaning of bullying. It looks into the cause of bullying more deeply and studies the characters of all participants.

The third chapter focuses on the family and possible methods and ways how to minimize bullying in the family environment. I mention useful recommendations for communication between parents and children which when followed can make the relationships more stable and bullying is minimized. At the same time I point out unsuitable patterns of behaviour and their negative reactions which may occur later.

The fourth chapter deals with the means of minimization of bullying in the school. It describes methods of prevention used by schools, mentions the right ways of investigation and speculates about the characters of all participants. It tries to find out whether the cause of bullying lies in the wrong behaviour and struggles to find ways to minimize bullying.

The fifth chapter defines the borders of positive behaviour, points out possible risks which may occur when the borders are overstepped. It suggests an intervention with the help of specialists, specialized centers and the law which covers bullying. At the end of every chapter there is always a summary of what was mentioned.